

Н 29-10
94.

А. ОРЛОВ

СКӨТЛӨН ЛУДЫН ГУРАН ВІСӨМЈАС

СССР-са ЛӨЗЈАСЛӨН ШӨРСА ЫГА ЛЕЏАНИН
М   Ы   С   К   У   А

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10

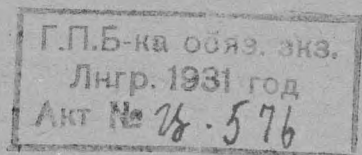
124-10
94.

А. ОРЛОВ

Коми-3
3-1677

СКӨТЛӨН ЛУДЫН СУРАН ВИГӨМЈАС

Комиён лөгөдис I. Г ИСТОМИН

ССРС-са јөзјаслөн шөрса ыга лезанин
Мөскуа 1931

Уполн. Главлита № В-3706

Заказ № 1623

Тираж 3000 экз.

Книжная ф-ка Центриздата Народов СССР. Москва,
Шлюзовая набережная, 10.

ВОЗКЫВ.

Гіктса овмөсын коллективизацијалөн кыпалөм-паскалөмыс вужаңыс вежө скөт виған ногјассө. Крестаналөн омөлік, пемыд, дурк, җескыд скөт виғанінјас пыдди колхозјасын вөчалөны өтувја, југыд, сөстөм, шоныд скөт виғанінјас. Вијассө да мујассө өтлаавлөмөн, паскөдөмөн, бурмөдөмөн сөдө, бурмө көрымыс. Лөсөдалөны бур скөт јірсанінјас.

Ставыс сјіө выл ногөн пуктө скөт виҗөмсө, чінөны скөт виҗөмјас, сөдө скөтыслөн продуктивностыс.

Сөмын абу-на быдлаын колхозјас җоннас бурмөдөмаөс скөтлы гожса јірсанінјассө (пөскөтінајассө), омөлөс-на пөскөтінајасыс, уна пөлөс скөт виҗөм новлөдлысјас-на сені емөс. Тајөс петкөдлөны скөтлөн щөкыда виҗөмјасыс да кулөмјасыс.

Сојузса Централнөј Исполнительнөј Комітет „скөт виҗөм куҗа да воҗө сјіөс кыпөдан-паскөдан тујјас јылыс“ решеннөын пасјіс скөт виҗөм-кулөмјас помыс народнөј овмөслы ыжыд урон јылыс да шуіс „решітелнөја бурмөдны скөт виҗөм-кулөмјаскөд вермасөмсө“.

Та мogyс шуөма ветерінарнөј ужсө выл ногсувтөдны основнөј ветерінарнөј кадрјассө скөт виған совхозјасө да колхозјасө ужавны індалөмөн,

Правітелство індіс меропріяттөјас скөт виҗөмјаскөд вермасөм куҗа.

Став тајо меропріятѣјасыс сетасны бур резултатјас сѣмын секі, кор асныс колхознікјасыс кутасны сѣлѣмыс отсасны. Колѣ шуны, мыј скѣт вужан вісѣмјаскѣд вермасѣм—сѣкыд уж. Колхознікјаслы колѣ тѣдны ассыныс „врагјассѣ“, мѣд-ногѣн-кѣ шуны, пемѣсјаслыс вісѣмјас ѣ венан техніканас владејтны.

А. Орловлѣн тајѣ кнѣжкаыс сетас та боксан отсѣг. Тајѣ лоѣ колана тудѣдѣн ветерінарнѣј кружокјаслы, кодјасѣс колѣ котыртны ветерінарнѣј врач чудѣдѣмѣн.

СКӨТЛӨН ВУЖАН ВІГӨМЈАС.

Сібырскөј јазва.

Тажө вiгөмнас вiгөдөны сiнмөн адзытөм лов-
јас. Тажө ловјасыс вивті-вивті посидөс, бус чір
дорыс 1000 пөв-на ічөтжыкас. Шусөны тажө
јона посні, вiсмөдыс ловјаловјасыс мiкробјасөн.
Најөс сiнмөн адзывны поңө сөмын јона ыждө-
дыс сґеклөјас пыр — мiкроскопјас пыр. Мiкро-
скоп пырыд вiңөдлан да најө нужмөсөс лiбө
көјдыс тус коңөс. Тажө мiкробјасыс вермөны
овны муын уна во чөж. Көтi ічөт тажө заразас,
сөмын вивті лок. Көні кулөм скөт шөјјасө оз
гуавны буржыка, пыдөжык му пыщкас, лiбө ту-
лыснас-кө ојдлан вajasнас поңјалө скөт клад-біш-
щөјастө, лiбө гуавтөм шөјјас дінас-кө „пірујтөны“
понјас, коңјас лыјаснас паскөдөны, разөдөны за-
разасө, сещөм местајасад скөтыд быд гөжөм вi-
сөны сібырскөј јазванас.

Гөжөмын вiңјас вылө-кө вескалас тажө (сібыр-
скөј јазва) мiкробыс да оз-кө уфiт кувны, вевт-
тысө ізвестка кышөн да кутчiсө турун сiјасас.
Тащөм мiкробыс вермас сурны кос туруннас
скөт пыщкө, рушкуас ізвестка кышыс сылас да
мiкробыс вермө сурны скөтыслы вiр пыщкас.
Сөсґа сені өдјө рөдмө да вiсмөдө пемөссө.

Ул турунсаңыд сібырскөј јазванад јонжыка
вiсмөны сы восна, ул турунад щөкыджыка овлө-
ны сібырскөј јазва бактєріјасыс-да. Овлө тажө

вісöмьд і тöлын, кор турунсö вiз вивгыс пукті-
гөн омöла костöма шондi возас.

Тажö вiсöм жылыс колö бура тöдны быд скöt-
вiзгыс-döчöрiтысды. Гiбырскöй жазваыд мукöд дыр-
жыс вiсöдö лобдожөн моз-жö лiбö бытö жона со-
жом понда дундöма да сiз возö.

Щöкыда овлö, мыj скöt вiсмас гiбырскöй жаз-
ваөн да регыд сесса кулö. Кулöм бöрас кучiксö
кулöны да шоjсö гуалöны кыз сурö, сöмын неу-
на тыртыштöмөн лiбö кыскасны вöрö да гуавтö-
гыс і еновтöны. Тажiнас заразаыс гiбырскöй жаз-
валөн паскалö кучиксаыс да гуавтöм шоjсаыс.
Гiбырскöй жазва помыс кулыс скötлыс кучiксö
кулiгөн щöкыда заражiтчывлöны і мортjас. Морт-
jас вiсмывлöны тажö вiсöмнас і заражiтчöм мöс-
jассö соjигөн, кор ветерiнарлы петкöдлытöг мöссö
начкöны, а мöскыс вöлөм вiсö гiбырскöй жазваөн,
а jajсö соjасны.

Медым гiбырскöй жазваөн ез вiсмыны мортjас,
медым ез вiсмöдчы скöt, быд колхозлы, быд
колхознiкы колö тöдны со мыj:

Гожöмын-кö мöс лiбö ыж друг мыjыскö, не-
кущöм тöдчана помкатöг кулiс, кулöм бöрас сы-
лөн жона дундiс рушкуыс да асмогасанiнгыс (бөр-
ja прокодгыс)мыдчöдчiс вiр сора ва лiбö асмогыс,
оз поз тащöм кулöм тушасыс кулны кучiксö,
шырны бöжсö, гөнсö да с. в., оз-кö вiдлы, мы-
jыс кулöма, да щöкты кулны, шырны ветерi-
нарнöй врач лiбö пельшер.

Матын-кö ветерiнарыс абу, шоjсö кучiксö кул-
тöгыс і колö гуавны скöt кладбишщöö, бура
тыртны мунас. А кöнi куjлiс кулöм пемöсыс,
сiжö местасö бура весавны, кiскавны iзвестка-
өн лiбö дөгöдөн лiбö, позас-кö, чiшкавны-
сотны.

Либö, шуам, вiсмiс пемöсyd, сылöн жарыс (температураыс) вывтi ыжыд да небыд, лытöм местажасыс — морöс улыс, кынöмыс пыктöма, секi пыр-жö сijöс колö торjödны зонви́за скöт дiнсыс. Öд вермас лоны сылöн вужан вiсöм да вiсмöдны i мукöдсö öтiлаас олiгөн. Торjөн колö вiзны, кытчöз оз вiзöдлы ветерiнар. А во́зöсö вiзны ветерiнар щöктöм сертi. Торjöныс вiзны колö сешöм местаын, кытчö ескö оз вермыны вескавны зонви́за скöтыс да бурдöм либö кулöм бöрас кокнiджык весавнысö, дезинфекцируйтны (заразасö вiны).

Ташöм вiсöмыс да сы помыс кулöмыс-кö лоö уна скöтлөн, секi вöла вылö скöтсö лезны оз ков, кытчöз став скöтсö оз вiдлав ветерiнарниö врач либö пельшер, мед ескö вiсöмыс ез паскав. Öд вiсöмыс-кö паскалас, сijöс дугöднытö (сыкöд вермаснытö) лоö вывтi сöкыд. Ветерiнар вiдлалас скöттö да вiсталас мыj колö во́зö кежлö вöчнысö, вiзны-ö скöтöс гiдын-картаын да кытчöз вiзны, кушöм меражас примiтны.

Көнжасын сiбырскöj язваыд jона паскалöма, да скöттö вiсöдö воыс-воö, сенi ташöм вiсöмыс-кöд вермасöм могыс **вöчалöны быд во скöтыс-лы уколжас**. Уколжастö вöчтöгыд уна скöт вермас кувны, ыжыд урон лоö, а уколжастö вöчалöмөн зев шоча кулалöны скöтыд сiбырскöj язванад.

Кычi бурдöдны сiбырскöj язваыс, гiжны тани ог кутö, **бурдöдны сijöс вермас сöмын ветерiнарниöj врач либö пельшер**. Ветерiнарниöj врач вiдлытöз сiбырскöj язваыс по́зö пуктывны скöтыдлы пыкöсjас вылас көзöдан компрессжас (мешöк пышкö лым либö ji пуктötөн) да жуан вапиас пуктыны öтi сожан паң мында креолiн.

Порсјаслөн рожа вісём.

Порсјастё рожа вісёмнас вісмөдöны мікроб-
јас-жө Тајө мікробјасыс војасөн вермёны овны,
кор тајө вісём порс шөјјассө кулём бөрас оз
лучкі гуавны муас, лібө кор вісыс порсјасыс
вөла вылын ветлігөн разөдöны тајө вісём зара-
засө кытчө сурө,

Міјан сіктад кулём гырыс скөттө оз прамөја
гуавны, а порсјастө да порс піантө унаыс нөті
гуавтөг шыбытöны. Щөкыда адқывлан кытыс су-
рө, лөгјас дорыс да картасајјасыс шыбытөм порс
пі шөјјастө. Шыбытасны да мөвпалöны асныс:
понјас-пө сојасны. Шөјјастө кулём скөтлыс пон-
јаслы сојөм вылө шыблавны некор оз ков. ферт,
понјасыд, адқасны-кө, оз колны, сојасны јайсө,
сөмын најө-жө сесса быдлаө паскөдасны сіјө за-
разасө, коні візöны порсјассө, аслыныс-жө, пор-
сјассө віқысјасыслы локыс сыыс.

Тази „döžöritöмнад“ колхозјасыдлөн, крестя-
наыдлөн порсјасыс вісмалöны-кулалöны да шен-
чöны, кыс-мыј-пө і вісөмыс порсјас вылас воіс.

Ферт, тајө вісөмыс збу сібырскөј јазва ко-
фыд лок, сіјө оз вуж мукөд пөлөс пемөсјаслы
да мортјаслы. Сөмын көсјанныд-ка порсјастө бура
візны вісөмјасыс, колө бура најөс döžöritны да
кулём порсјастө да порс піантө некущөм ногөн
оз ков кытчө сурө еновтны, а бура гуавны клад-
бішщө вылө. Сің-жө і гырыс скөтөс.

Колхозјаслы колө төдны, мыј гырыс овмөсын
порс візөм сетө вывті ыжыд докод. Вердасјас-
над порсыд оз јона бөрјыс, сојнытө сіјө азым,
пөжө вердны сіјөс быдсама пөлөс колас сојанја-
сөн, а сетө колхозыдлы аслас јай вылө быд пөлөс
машінајас. Сы вөсна порсјаслыс зөнвізалунсө

віѡм вылѡ колѡ буржыка віѡдлыны быд кол-
хозлы,

Тажѡ віѡмыслѡн прізнакјасыс порслѡн мукѡд
віѡмјаслѡн код-жѡ (туша вылас гѡрд пјатнајас,
codѡ жарыс, кымѡ). Мыјѡн віѡмас порс, пыр-
жѡ колѡ петкѡдлыны сіјѡс-ветерінарлы, сѡмын
најѡ вермасны дугѡдны тајѡ віѡмсѡ, уколјас вѡ-
чалѡмѡн.

Порс віѡсјаслы колѡ тѡдны со мыјјас: быд
кулѡм порс шој гуавны сѡмын скѡт кладбішщѡ
вылѡ; мыјѡн порсыд віѡмас пыр-жѡ сіјѡс торјѡд-
ны мукѡд порсјас діныс, торјѡн віѡны, торјѡн-
жѡ лѡзлывлыны палѡдчыны ывла вылѡ; кѡні олѡ-
ны лѡбѡ олїсны віѡсыс порсјасыс, бура весавны
да дѡінфекцірујтны мікробјассѡ віалыс лекарст-
војасѡн; јуан піас віѡсыс порслы пуктыны крео-
лїн — ыжыдлы чажнѡј пањ мында, а порс пілы
10-15 војт.

Кор позны кутас порсѡс віѡм бѡрас лѡзны
мукѡд порсјаскѡд вѡла вылѡ, колѡ сорнїтны,
јуавны ветерінарлыс, кодјас віѡм мунѡм сертї-
ыс вермасны віѡставны, коржык позас лѡзны.

Мѡсјаслѡн јур віѡм.

Уналаын воыс воѡ, щѡкыджыка арјасын да
тулысјасын, а мукѡд дырјыс і во гѡгѡр мѡсјас
віѡслывлѡны јур віѡмѡн, шусѡ рѡчѡн сіјѡ злока-
чественнѡј катаралнѡј горачкаѡн.

Тажѡ віѡмыс оз вуж, оз паскав пемѡсјаслы
мѡда мѡдыслы сїбырскѡј јазва лѡбѡ мукѡд пѡлѡс
віѡмјас моз, кодјас віѡмѡдлывлѡны ѡн стадаја-
сѡс. Јур віѡан заразаыс мѡсјасыдлы шедѡ муга-
ныс гїдјасын олїгѡн да луд вылын увтас, васѡд
местајасыс, медса-нїн шедѡ тајѡ віѡмыс сувтса
(візываетѡм) тыјас-гѡпјасыс ва јуїгѡн.

Тажö зев лок вiсöм. Вегiг ðикöð орöдлывлö скöтсыд. Емöс местајас, кöнјасын оз кужны вiд-
чiсны тајö вiсöм паскалöмсыс, ðик тајö вiсöм
паскалöмыс вöсна дурдылöны мöсјасöс вiзöмыс.

Öтi местаас тајö заразаыс вермö овны дас
војасöн. Вiсмас-кö тајö вiсöмнас мöскыс, шоч-
жыкыс-нын бөр бурдö, унжыкыс кулö. Кöт i бөр
бурдас, оз-жö-нын бур мöс сыыс ло; лоö слаб,
унаыс ðикöð сiнтöг коллывлö.

Признакјасыс тајö вiсöмјасыслöн со кущöмöс:
јона codö жарыс, јiрмöг вiö, мöс сурјасыс, пелја-
сыс да јурыс пöсöс, сiнјасыс гырдылöны, пыктöны,
белмаасöны, ор сора сiнва сiнјассыс петö, вомыс,
горшыс да ныр ројјасыс вiсмöны да мöдöдчö
петны дулыс да зырымыс. Асмогыс вiсöм завод-
итчигас кос да чорыд, сесга заводитö мытiтны,
вегiг вiр сорöн.

Тажөн вiсiгас мöсли лечитöм могыс колö вöч-
ны кöзöдан компресс јиторјас лiбö лым мешöк
пыщкö пуктöмөн, сiнјассö, ныр ројјассö да вом-
сö мавтлывлöны дуб кор ваөн да јуан пiас пук-
тöны 1-2 сула (бутылка) пуöдöм шабди ва лiбö
контус ва. Бур лоö, сетан-кö стöкан жын роч
вина ва сорöн. Пуöдöм шабди васö да винасö сет-
ны öтчыд лун вылö.

Вiдчiсны тајö вiсöмсыс торјөн асторјöг (öтувт-
тчытöм) овмöсјасыдлы зев сöкыд, он вермы,
ковмас танi став сiктјасöн, колхозöн коставны
нурainјас. Тупкавны да коставны сулалан ваа
јуктасанинјас. Јуктасанинјасад мед вöли вiзывтö
ваыс лiбö петö клуч. Гidјас, кöни олö скöтыд,
бура тöлöдлывлыны сынöдсö вежлалöм могыс да
бура коставны. Васöдинö-кö гidјастö вöчöма, гid
да керка гöгöрыс колö нуöдны канавајас, мед
ескö ваыс вöли муно, вiзывтö. Кöни скöт оланiнас

вөчөма пу жоҗјас да кужöдсö быд лун петкөд-
лöны сетыс, сещöм гidјас dінас кужöдсö петкөд-
лыны да кужöд ваыслы летчынысö колö кодјыны
торја ыжыд гујас. Gidјасад да картајасад колö
вөчавны вiнтілаціја, мед ескö, кор ковмас, сы-
нöдсö поҗіс вежлывлыны.

Сесса колö мөсјас бөрсаыд бура виҗöдны, мед
ескö гырк пышкөсыс сылөн бура ужаліс, сіҗ-кө
колö кужны да тöдны мыјөн вердны да кыҗі
верднысö. Оз ков сетны щыкөм, пöдөм турун-
јас, оз ков јуктавны јіа көҗыд ваөн да быд лун колö
сетлывлыны јуан піас 2-3 чајнөј паң мында со-
јан сов.

Вісыс скөттö колö торјөн мукöд скөтсыс виҗ-
ны, кужöдсö кок увсыс бура весавлывлыны да
петкөдны нарошнö кужöд вөчанінö. Вісыс скөт-
лөн асмогыс, мед оз вескав мукöд скөтыслы
оланінас. Тащöм торјассö колö нуöдны сы вöсна,
мед ескö ез вісмы мукöд җонҗіҗа скөтыс.

Вөвјаслөн јурвем воспалітчөм.

Мукöд сiктјасын вөвјас тулысјасын да гожөм-
јасын јона вісмалöны тајö вісöмнас, Карјасын
тащöм вісöмнад вөвјасыд зев шоча вісмывлöны.
Та куҗа да мукöд прізнакјас да наблуденнөјас
серғі чајтöны, мыј тајö вісöмнас вөвјас зараҗіт-
чöны луд вылын ветлігөн да јуктасанінјасын.

Прізнакјасыс тајö вісöмыслөн со кущöмөс:
вөв оз ныртчы сојнысö, паскөдлö вомсö, мукöд
дырјі пессö кокјаснас, вісö, а кык кујім лун
мысғі мөдас ветлөдлыны җік дурмөм-код, быт-
тө-кө нінөмтор оз кыв, нi оз адзы. Ассö віјö
сҗен dінас, столбјас dінö, шатласö, быттö кодзö
ма, герчкö піңјаснас, кусынтчö голанас бок вы

лө. Вывті јона слабмө. Рочөн шусө тащөм вiсө-
мыс „заразное воспаление мозга“. Тајө вiсөмыс
скөтөс вiқөм могыс сiқ-жө ковмас весавны да
дөжөритны пөскөтинајастө да јуктасанијастө лiбө
вөвјастө вiқны коңушһаын, јуктасанин бура лө-
сөдөмөн.

Кығи-нө тајө вiсөмсыс бурдөдөны? Бурдөди-
гөн колө сувтөдны сещөм коңушһаө, мед ескө
ез вермы дојмыны. Јур вылас пуктивлыны кө-
зөдыс компресјас, јуктавыны уксусалөм көзид-
жык ваөн да вөчливлыны шоныд ваыс (кiйд мед
васө терпитис) клizмајас.

Вөвјаслөн да мөсјаслөн лiкорадка.

Мортјаслы лiкорадка вiсөм сетөны номјас. А
вөвјас да мөсјас вөрјасті ветлигөн вiсмөны лiко-
радканас аслыс пөлөс гағјассан, кљощцјасөн шу-
сөны. Вөвјастө тајө вiсөмыс медсасө вiсөдө **ту-**
лысын мај төлысөз кымын, шочжыка арјасын.
Вiсөны сiқ-жө i мөсјас, сөмын налөн тајө вiсөм-
нас вiсигөныс **кузыс вiр сора.** Вiр сора кузыс
вермас лоны налөн i јада турунјас сојөмыс. Сө-
мын сы јылыс лоө гiжөма возынжык.

Тајө лiкорадка вiсөмыс төдчана да торјалө
сijөн, мыј секи вывті ыжыд жарыс (вылын тем-
ператураыс). Кыссө тајө вiсөмыс лун 7-10 кы-
мын да вiсмалөны мөсјасыд өғи-мөд бөрса тулыс
быд, а мукөд дырјыс i гожөмнас щөщ.

Тајө вiсөмсө новлөдлыгыс — вывті поснiдiк
парағитјас, јем јылөн чуткөм ыждаыс 1000 пөв-на
iчөтөс. Тащөм парағитјасыс сурөны скөтлы вiр
ветлан сөнјасас, вывті өдјө паскалөны, рөдмөны
да заводитчөны вiрсыс вiавны кровјанөј шарик-
јассө јадјас лөзөмөн (вiқөд 1-өд серпас). Оз став

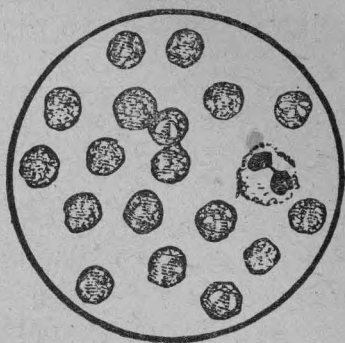
кӗшӗҫҗасыс новӗдӗдӗны тајӗ заразасӗ. Зараз паскӗдӗс кӗшӗҫҗас пӗҫ позӗ индӗны сещӗм гаҗасӗс, кодҗас олӗны вӗвҗаслӗн бурыс улас, мӗсҗаслӗн бӗр задҗас вылас (виҗӗд 2-ӗд серпас).

Зараҗытыс гаҗас виҫыс скӗттӗ куртчалӗгӗн вӗр сорнас кыскӗны асланыс пыҫкӗ да рӗдмиҗас заразасӗ сетӗны аслас гаҗ пӗаныслы.

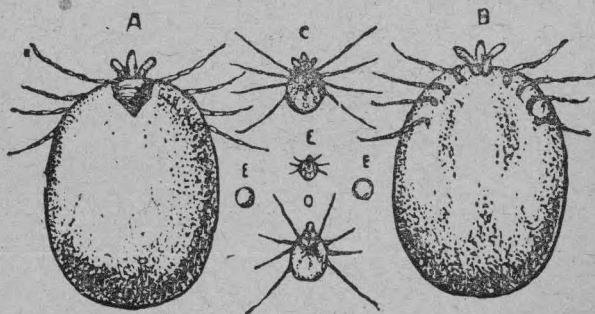
Мӗд во тулыснас гаҗ пӗҗаныс бара вылыс вермӗны виҫмӗдны скӗттӗ.

Поскӗдҗык чанҗас да кукаҗас тајӗ виҫӗмнас виҫӗны коккӗдҗыка да мӗдыс пӗштӗ озҗын виҫмывӗлыны.

Кукаҗасыд тајӗ виҫӗмнас шочҗыка виҫӗны гырыс мӗсҗас дорыс, буракӗ, сы вӗсна, мыҗ васӗд, увтас местаҗасад најӗ шочҗыка вескавлӗны луд вылад ветлӗгӗн-да, а чанҗасыд гы-

1 серп.

2 серп.

рыс вӗвҗас дорыс коккӗдҗыка виҫӗны кӗнӗкӗ сыпӗнда бара, мыҗ најӗ җӗтӗ-на оз ужавны-да.

Лӗчкӗ тӗдмавны, тајӗ виҫӗмӗн алӗ куҫӗмӗкӗ мӗд виҫӗмӗн виҫӗ мӗскыд лӗбӗ вӗлыд, позас ла-

бораторіјаын вірсö іследуйтöмөн. Сіјös вермас вöчны сöмын ветерінарнöј врач.

Мöсјас вічыг-дöѳөритысјаслы колö тöдны, мыј тулысјасын лудын ветлігөн-кö јірсöны нура, васöд местајасын да новлөдлöны ас выланыс ташöм гагјассö (кушöмöс петкөдлöма серпас вылас), скöтыд вермас вісмыны тајö вісöмнас.

Пемöсыд-кö зугылтчö, оз ло сещöм візыв, долыд, омöла сојö, пельјасыс да сурјасыс пöсöс, сінјасыс віжөдöны, лолалö щöкыда — секі сіјö (вöлыд лібö мöскыд) зарачитчöмаöс клещщјас-сан — вісöны лікорадкаөн.

Кор-нын сесса вісмö јонжыка, мöскыдлөн ку-зыс, а мукөд дырјыс і вöвлөн пемыд гөрд рöма лоö, ачыс јона омөлтчö, слабмö да он-кö кут бура вічны, дöѳөритны да лечітны вермас кувны.

Лечітöны таыс уколјасөн. Уколјас вермас вöчны ветерінарнöј врач лібö пельшер.

Віçöмыд да дöѳөритöмыд, ферт, ас кі помад. Буржыка-кö віçан скөттö вісігас, регыджык да кокніджыка вісöмыс мунас. Та куза со мыј колö тöдны:

1. Пемöсыдлы сетны шојтчөг, віçны пелка, весалöм, кос да сөстöм сынöда картаын, сöмын мед тöлыс пырыс ез ветлы. Вісмас-кö, пыр-жö колö лечітны, бура дöѳөритны. Вöвлыс тајö вісöм прізнакјассö мыјөн каçалан, дугдыны сы вылын ужалöмыс.

Ужавны-кö кутанныд вісыс вöвнад, лечітöмыд некущöм отсөг оз сет, көт кыці ен лечіт секі, вермас кувны. Сіç-жö і мөстö вісігас оз ков леçлывлыны луд вылө, мед ескö ез јона ветлы, а віçны секі бура вољсалöм картаын.

2. Вердны сöмын турунөн, вöвлы щöщ сетлывлыны зөр, а мöслы — öтруб.

3. Щокыджыка јуктавлыны сѳстѳм кѳзыд ваѳн.

Вісмыны заводітчігѳн јуктавлывлыны сла-
бітана лекарствотоѳн, поѳас сетны 1-2 сула (бу-
тылка) пуѳдѳм шабді кѳјдыс ва лібѳ $\frac{1}{2}$ -2 сула
мында кослунја выј да быд лун. вѳчлывлыны кѳ-
зыд ваыс клізмајас асмогаганінас (бѳрја про-
кодас).

Скѳтѳс вісмѳмсыс віѳѳм могыс колѳ нуѳдны
со куѳѳм мерајас:

1. Оз ков віѳны скѳтѳс тулыс-арјасын увтас
местајасын, васѳдінјасын, кѳні олѳны заразасѳ
новлѳдлыс гагјасыс (клешщјасыс).

2. Луд вылѳ леѳігѳн скѳттѳ колѳ мавтлывлы-
ны дукасторјасѳн, карасінѳн, ѳѳгѳѳ ваѳн да с. в.,
мед ескѳ зараза новлѳдлыс гагјасыс дукуысла ез
овмѳдчыны гѳн пыщкас.

3. Щокыджыка віѳлавлыны скѳттѳ, да гагјас-
сѳ-кѳ вывгыс адѳан, шыблавны скѳт вывгыд,
віавны.

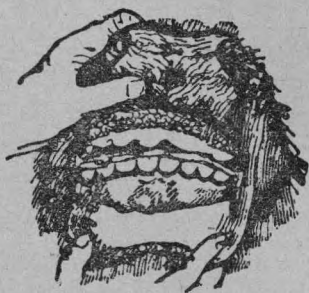
4. Быд лун луд вывгыс лібѳ уж вывгыс воѳм
бѳрын весавны скѳттѳ щѳткаѳн да скребѳцаѳн.

Јашщур.

Міјан сјктјасад став вісѳмсѳ, кор ем скѳт вѳм
пыщкѳсад дојјас, јазвајас, шуѳны јашщурѳн. дој-
јасыд вѳм пыщкѳсас вермасны лѳны уна пѳлѳс
помкајас вѳсна. Шуам кос, чорыд турунјассан,
ідкысан да бакшасѳм сім турунјассан да сіѳі
воѳѳ. Ташѳм дојјасыд наукаѳн оз шуыны јаш-
щурѳн. Јашщурѳн шусѳ сещѳм вужан вісѳм мѳс-
јаслѳн, коді вермѳ вужны і мукѳд пемѳсјаслы
да мортјаслы. Тајѳ јашщурыс торјалѳ вѳм пыцца
прѳстѳј дојјасыс (ормовѳј јашщурыс) сіјѳн, мы
ѳтпырјѳ вѳм пыцца дојјасыскѳд вісмалѳны гыж

костјасыс да мукöд дырјыс вöраыс (виқöд 3-öд серпас).

Тажö јашщурнас вигöм мыстёыс бурдтöзыс, а мукöд дырјыс кукаңастöзыс, мöскыд јона чинтö јöвсö. Вом пыцца прöстöј дојјас вöснаыд јöлыд оз чин. Сесга сојанјассаныд вом пыщкöсса дојјасыд оз вужны мукöд мöсјасы. Јашщурыд вигыс мöсгаң вужö қонвиқа мöсли да вывтi ödjö паскалö стадаад колхозын, совхозын, сиктын. Колö јона видчысны, ме-
дым јашщурыс оз паскав қонвиқа мöс стадаö виган масјассаныс да мöсјасыдлы да кукаңјасыдлы вö чавны уколјас, мед öтпырјö ставыс кокнидика вигисны уколгыс. Сесга вигöмыс сы бöрын оз-нын бост. Уколјассö вöчны колöкорны ветеринарöс.

3 серп.

Јашщурыс скöтыд јонасö, ферт, оз кувны, унжыкыс бөр бурдöны. Сöмын тајö вигöмыс ыжыд урон вајö, мöсјасыслыс јöвсö јона чинтöмөн, сесга торқсалöны тырсалöмјаснас да, ферт i қонвиқалун вылас щöщ инмö. Сiқ-кö колö сорнитны ветеринарнöј врачкöд, кöдi вермас вигставны, мыдыра козмас виқны карантинын да кықи-мыј бурдöдны. Кущöм колхозын мöсјасыс вигалöны јашщурөн, налыс јöвсö колö пуöдöмөн сојны. Он-кö пуöд јöвсö, јашщурөн вигыс мöс јöвсаныс вермасны челаф вигмыны. Налөн секi вом пыщкöсас да кiјас вылас воссалöны дојјас да сы вöсна вермасны весиг кувны.

Бурдоднысö заразаа јашщурыс көт мукөд пөлөс (прөстөј) вомпыщса дојјасыс зік өтмоз колө: сөстөма віңны вісанінјассө да пожјавлывлыны пуөдөм дуб кор ваөн, өтї сојан паң мында дөгөдлібө креолін өтї сула (бутылка) дуб кор ва піө содтөмөн, вердны колө небыдік буржык көрымөн.

дурмөм вісөм.

Быдөн кывлывлісны дур понјас јылыс. дурмөм вісөмсө шуөны рочөн бешенствоөн. Сіјө вужан вісөм. Медјона тајө вісөмсө разөдөны понјас да көінјас, мөсјастө да мукөд пөлөс скөттө најө куртчалөны-да. Вісөмыслөн заразаыс дулпыщкас да куртчалігас дулнас вескалөны дојас да вір сөнјас куғаыс мунөны јурвемас. Јурвемас вескалө заразаыс да пемөсыд вісмө да лун кујім-һол мысғі кулө паралічөн. Пемөсыд-кө зарағітчө тајө вісөмнад, сіјө пыр бығғө мыжкө корсө, код вылө вескалө усласө, куртчалө, пурө. Меным лоі Разанскөј округын уна да с мөскөс щөктыны начкыны, гуавны, вежон кык-кујімөн. Тајө мөсјасыс вісмөмаөс дурмөм вісөмөн дур пон куртчалөм понда. Куртчалөм бөрас кутісны вісмыны 1-1½ төлыс мысғі.

Тајө вісөмыс зев лок вісөм, віө морттө і пемөсјастө, скөттө. Сөмын тајө вісөмсыд відчысны мукөд пөлөс вісөмјас дорыс кокніджык, сөмын колө кужны відчыснысө да өтпырјө ставыслы бостчыны-а. Вісмас-кө пемөс, морт-лі, оз-һын бурд. А мед ез ло тајө дурмөм вісөмыс, колө став көҗаінтөм, шатласыс понјассө віавны, а кодлөн ем пон, віңны чеп јылын, леҗан-кө — дөҗөрітны, мед гортсаң некытчө ез ылөдчы. Понтө-кө куртча-

лас, пурас дур пон, пыр-жө колө вiны куртчалөм пон-
тө. Скөттө-кө куртчалас дур поныс, лiбө подо-
зрительнөй пон, колө пыр-жө жөртны сiјөс торјөн,
корны ветерiнарөс.

дурмөм пемөсөн куртчалөм мортөс сiјө-жө
луннас, пырыс-пыр-жө колө мөдөдны болнычаө,
доктор дiнө, Куртчалөм местајассыс пыр-жө ко-
лө пычкөмөн петкөдны вiрсө кың позө унжык,
мед ескө вiрыскөд i заразаыс щөщ петiс. Курт-
чалөм дојгыс вiр мунөм пондаыс мортыд он кув,
а зарајитчан-кө, вiсман-кө дурмөм вiсөмнад, секi
он-нын бурд, кулан.

Вiсөм заводитчигас төдны дур вiсөмнад вiсыс-
тө сөкыд, сөмын лун кык-кујим мыгi мыдчөд-
часны мукөд лучкiжык төдчана прiзнакјас. Вом
пыщсыс петө дулыс, улыс щөкаыс тонгөтчө —
өшјө, гөлөсыс сiбдө, сiнјасыс јармөны, сојан нi
јуан дiнө пемөсыд оз матыстчы, а пу торпырiг,
кујөд да мукөд сојтөмторјас дiнө шыбласө — ныв-
шалө. Сесса бөр кокјаснас оз кут вермыны тувт-
чыныс — задсө паралыч шыбытө.

Сы понда поныдлөн-кө карактөрыс вежсө,
лоө подозреньө дур вiсөм вылө, ковмас лун 2-3
кежлө жөртны торја iнө, мед ез вермы петны, да
вiчөдны, кыңи воңө кутас ассө нуөдны. Поныд-
-кө дурдө сојны, јуны, жебсасө, полө көңайнсыс,
бытөккөнөс мыжа, вiндөмакод, сiбдөм гөлөсөн
увтчө — секi позө-нын чajtны, мыј пон дурмөма.

JAaA TУPУHJACыG da KOBJACÖH BİGÖMJAC JылыG.

Бөвјаслөн, мөсјаслөн da ыжјаслөн ков BİGÖMJAC.

Мус лудік.

Gіктјасын тајө мус лудік BİGÖM вөсна быд воө кулө бура уна ыж. Кулөнысө арын da төлынжык. Оз төдны кызі-мыј тајө BİGÖMнаC зараџітчөны-da, шуөны, вердныд-пө кужтөм вөсна da омөлік гідјасад Bİгігөн кынмалөм вөсна кулалөны ыж-јасыд.

BİGÖмыC тајө завоџітчө нөжјөнікөн, оз друг, кызі мукөд заразнөј BİGÖMјасыд. ГырыC скөтыд, мөсјасыд, тајө BİGÖMнад BİGÖны-жө, сөмын налы омөлсө мус лудікыд оз вермы сещөма вај-ны, кызі ыжјаслы.

BİсныC завоџітігөн пемөсыд слабмө, зугылмө, омөлтчө da оз ныртчы сојнысө. Сесса туша вы-лас мукөдлаті пыкталө, јонжыкасө улыC щөка улыC da јурыC. Вом пыщкөсыC da сінјасыC јеж-дөдөны. Мукөд дырјыC мытітөдө.

Ыжыд тајө BİGÖMнаC Bİгігөн сещөма омөлтчө, мыј весіг кок јылас омөла өшјө, da кодыр ад-қоны, мыј бурдөмыC ыжыслөн оз-нын вермы ло-ны, начкөны јај вылө.

Ташом вісы ыжтö кор начкасны да віöd-ласны вундомөн, сөп нуан сөнјассыс адјасны, мыј помкаыс віöмыслөн абу кынмалөм лібö омö-ла вердөм, а аслыс сама посныдік **ліст modaa ковјас** — мус лүдік.

Сещөм мус лүдікыс мус пыщкас сүріс гожөмнас-на да өнөң најö сені олісны, рөдмісны, паскалісны мус пасталаыс да вердчісны даc сок-јаснас (віöd 4-öd серпас).

Гожөмјаснад мі адјывлам васөд, нура местајас-сыд да гөпјас гөгөрыс аслыс пөлөс гагјас (уліт-ка прудовік). Гөптын олыс ташөм сүра гагјасыс ас пыщкас новлөдлөны колкјассө, разөдөны сіјөс васөд местајасад, кодјас кутчісөны турун сіјасас.

4 серп.

Лүдад ветлігөн васөд местајас вы-лад јірсігөн ічөтік зародышјасыс — лөлө піјаныс сүрөны турун сорнас ыжјасыдлы гырк пыщкөсас да сүвјас-сас, а сүвјассаныс сөп ва нуан сөн-јас куңаыс мускөңыс, көні арјавыв кејас артмөны лөлө піјангыс гырыс мус лүдікјас, серпас вылас. кущөмөс петкөдлөма 4-öd.

Вісыс ыжјасыд асмогнас разөдөны мус лүді-кыслыс колкјассө да сіјө колкјасыс бара веска-лөны гөпса сүра гагјасыс пыщкө, көні быд-мөны лөлө піјаныс.

Сің-кө ыжјасыд вісмөны увтас, васөд да гөп-таінјасын јірсігөн, көні оlöны мус лүдік колк-јасыс сүра гагјас пыщкас. А ыжјасыс вігігас ас-могнас разөдөны мус лүдіксө мукөд сүра гаг-јасыслы. Најö бара сетөны қонвіңа ыжјаслы.

Тајө вісөмыс відчісны ковмас кык ногөн: өті-кө мед ез вісмыны ыжјасыс, а мөд-кө, ыжјасыс

мед ез паскөдны сура гагјас (улыткајас) пырыс тајө вісөмсө.

Сы могыс ыжјастө оз ков віңны васөд ну-раінјасын, сешөм сура гагјас оланінјасас. Бур лоө, костанкө сешөм васөд местајассө. Косі-над-өд сура гагјасыд оз вермыны овнытө, а сіз-кө косөдінад жірсігөн ыжјасыд оз і зарайт-чыны.

Мөдкө, ыжјасыдлыс кујөдсө гідјасыс колө петкөдны косөдҗык му вылө, медем сені став лолөјасыс кулөны, а вісыс ыжјастө начкалі-гөн лудік мусјассө оз ков шыблавны кытчө сурө лібө вердны понјаслы. Понјасыд вермас-ны јона разөдны тајө вісөмсө.

Оні тајө вісөмсыд ыжјастө бура кутісны бур-дөдны четыроххлорістөј углеродөн, но тазсө вер-мас лечітны сөмын ветерінар. Отсалө мукөд дырјыс костөм лудік турун (папоротнік) вуж. Бур лоө, лудө лезігөн-кө сетлывлыны пондан кос көрым пыщкын неуна сојан сов. Сојан со-лыд ескө мус лудікјастө оз вермы вінысө, сөмын дүгөдө мус пыщкас воҗө рөдмөмгыс.

Вісмывлөны ыжјасыд вөснід (лента modaa) ковјасөн. Најө олөны тыјасас. Сөмын сешөм ві-сөмтө шочжыка адзывлан. Таја вісөмыскөд вер-маснысө колө мус лудіккөд вермасөм моз-жө.

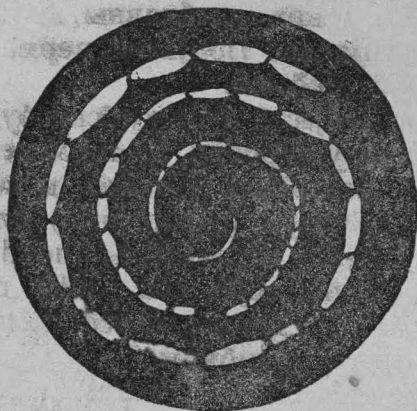
Бергалөм вісөм да ва гад modaa ковјасөн вісөмјас.

Бергалөм вісөмсө шуөны рочөн вертачкаөн лібө мозговікөн, а ва мөдаа ковјасөн вісөмсө — ехінокковөј (воданочнөј) пузырјасөн,

Понјаслөн сув пыщкас овлөны 20-30 см. ку-ча кымын вөснідік лента modaa ковјас.

Тажö ковжасыс асмогасігас петöны асмогнас ставнас (быдсанас) лібö торпырігјасөн. Сіјö ков торпырігјасыс тырöс колкјасөн. Тащöм ков торпырігјасыс вермöны вескавны јірсігөн ыжлы лібö кукаңлы гырк пыщкөсас. Сені најö рождлöны сувсö да вескалöны јурвемас. Јурвемас најö пöрöны ва гад модаа ковјасö да вермöны **ВЫВТІ СÖКЫДА ВІСМÖДНЫ СКÖТТÖ**.

Тажөн вісыс ыжыд сулалö јурсö улынікö леждöмөн лібö кусінтö голасö бокö, лібö мыш вылас,

5 серп.

спіналаңыс. Сінјасыс јур вісöмысла јона гырdmöны, віждöны бокö, пінјаснас герчкö, вомгыс заводітö петны быг.

Кор ковжасыс вескалöны јурвемöз, секі ыжыд мöдöдчас бергавны öтi местаын лібö ödjö шыблассö вождö, віöассö стөнјасö да столбјасö.

Мукöд дырјі һедыр вісас да быттöкөнöс бурдас, сöмын тöлыс мöд-којмöд мыстi вылыс вісöмыс бостчö да ыжыдлы кувтöзыс лöö.

Бергалан вісöмнад-кö вісмас, бурдöднытö һекыці он вермы, тајö вісмöмгыс віждöм вылöсы вöсна вынтö колö пуктыны.

Тащöм ковјастö-öд скöт јірсанінад разöдöны понјас, кодјас пыр мiјан сiктјасад ветлöдлöны быд местаті, скöт оланін-јірсанінјастыд, пöскöтiнајастыд. Понјастö быд тулыс колö лецитны ковјассыс, мед најö ез паскöдны тајö вісöмсö.

Понјаслы сетливлыны таыс поѣо грамм 10 порошокі лудік турун (папоротник) вужыс, а час кык-кујім мыгѣі тајо лекарствосо сетом бoryн 2-3 сојан паң мында шабді выј.

Асмогасігас-кө понјыдлөн амогнас петоны ковјасыс, понто колө візны лечіттөзыс чеп жылын домалөмөн, а асмогсө тыртны муөн.

Таѣі ков вісөмјаскөд вермасөм нуөдөмөн, уна ыжөс мезданныд тајо вісөмјас бостөмыс. Колө төдны, мыј понјасыд-жө вермөны вісмөдны скөттө да јөзтө ва гаѣ модаа-жө мукөд пөлөс ковјасөн, көдјас вісмөдөны ты-мусјастө. Тащөм ва гаѣ модаа ковјасыд вужөны, рөдмөны вісыс понсаң, кор соіг-јуігјасас тајо ковјасыслөн колкјасыс вескаласны гырк пыщкас. Тајо пон ковјыс қолажык, 2-3 см. куѣа.

Тащөм ковјасыд понјасыдлы шедливлөны, кор најө сојасны јурвемсө ва гаѣ модаа ковнас вісыс ыжлыс лібө ва гаѣ модаа ковјасөн вісыс мөслыс ты-мусјассө. А-өд скөттө начкігөн ва гаѣ-ѣа ковјаса ты-мусјастө щөкыда сетавлөны понјаслы, Таѣі некор оз ков вөчны, өд понјасыд вісмасны тащөм ковјаснад да мөдасны вісмөдавны мукөд пемөсјастө. Зараѣтчөм ты-мусјастө пемөсјасыдлыс колө пыдөжык гуавны лібө бура пуны.

Татыс мі аѣам, мыј ковјаснад вісмалө скөтыд өтөі мөдсаңыс вужөм понда, өтөі пөлөс пемөс зараѣтө мөд пөлөс пемөсөс да сіѣі воѣө.

Таѣі олөны да рөдмөны унжык ковјасыс. Зародышјасыс олөны өтөі пөлөс пемөс гырк пыщкөсын, а быдмөм (гырыс) параѣітыс мөдын-һін.

Сіѣ-кө, ковјасөн вісөмјасыскөд верман косаны сөмын, кор төдан кор көні најө олөны да көні кокһіджык најөс бырөдны-віавны. А тащөм

торјассö оз тöдны лiбö омöла-на тöдöны сiктја-
сад гöл да щöркoд-дема олыс крестана, колхоз-
јас. Шоча адзывлан вiстöм, мiча, зoнвiза ты-мус-
тö начкöм мöсјасыдлыс, унжыкысыс адзан ва
гадјастö, кодјаслыс зародышјассö паскöдöны
понјас.

Скöтыд, дерт, сесга јона вiсмалöны ва гад мо-
даа ковјаснад, кодыр став понјасыс ветлöны вöла
вылын, а јöзыс бытö нарoшнö (гöгöрвотöмыс
вöсна) вiсмöдöны понјассö ковјаснас вiсан ты-
-мусјассö налы сојны сетöмөн. Морт-кö пуöмөн
соiс, ескö нiнöм ез ло, ез вiсмы, а понјасыд
(путöг вердöмөн) вiсмöны ковјасөн, сiјөн-жö сес-
га вiсмöдöны зoнвiза скöтсö. Понјыд паскöдö
асмогнас ковјыслыс колкјассö да сiјö колкјасса-
ныс i зараитчö скöтыд.

Мöскыдлөн вiсöмыс тајö вывти куза мунö да
сöкыд сылыс вiсöмсö тöдны. Кызöдö мöстö лiбö
омöлтчö, омöла сојö, слабмö, а век олö. Сiқи
кiргас-пошкас олас во кык-кујiм. Дерт ташöм
мöс помыс пöлзаыд абу, сiјö кујöдыс кынқи нi-
нöм прамеја оз сет.

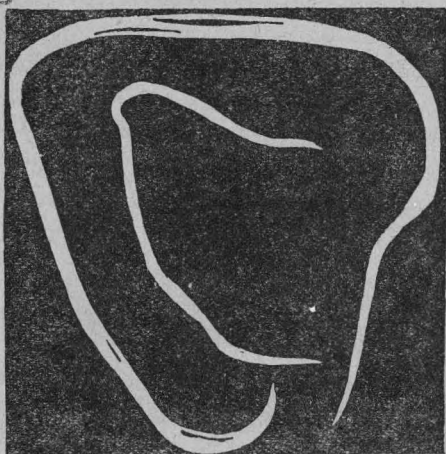
„Карта местаыс, гiд местаыс оз лöсав“, „вом-
залiсны“, „щыкöдiсны“, „шыр поз сојöма“, —
шуасöны „тöдысјас“ (знакарјас). Збылыс ескö
„поз“ сојöма, сöмын абу шыр поз, а ков поз,
кодi пон асмогөн петö.

Ва гад модаа пон ковјасыд овлöны скöтыд-
лөн јона щöкыда да јона щыкöдöны зoнвiзалун-
сö скöтыдлыс, вайöны урон овмöсыдлы да кад-
нын бостчыны ковјас вiсöмыс скöтöс вiзны да
сыкöд вермасны.

Быдөн тöдам, ты-мус-кö вiсмас ковјасөн, рöд-
масны сенi ковјасыд, ловја машiнаыд торкeс,
омöла кутас ужавны.

Сув пыцца ковјас.

Ты пыцца да мус пыцца ковјасыс кынзі лов-
ја машиналөн өвлөны нөшта сув пыцца ковјас.
Најө нѣзув модааөс, Ташөм сув пыцца ковјасыд
јежыдөс, гөгрөсөс, вөснѣікөс, істөг тув кыза
кымынөс лооны (лібө кызжыкөс), лібө лента
модааөс. Ташөм ковјассө быдсанас лібө торпы-
рігсө адывлан вөв асмогыс да мукөд скөт ас-
могыс пырыс цыр асмогасөм бөрас.

серп.

Ташөм ковјасыс вөвлөн сувјасас мукөд дыр-
јыс сымда рөдмө, мыј вөлыс вісмывлө сы помыс
лобдојөн (колікјасөн, омөла сојө, омөлтчө). Му-
көд ковјасыс вермасны рождөны сувсө да пемөс-
тө кувтөз вајны. Вісөмсө курыштөны унжыксыс
луд вылын ветлігөн-жө. Јірсанінјасас тајө ковја-
сылөн колкјасыс петөны скөт асмогнас да сурө
јірсігас мукөд скөтлы. Сің-кө ташөм вісөм пас-
калөмсыс ковмас відчісны вісыс скөтсө ковјас-
сыс бурдөдөмөн.

Качаланнѣд-кө вөвнындыс лібө мукөд скөт-
лыс асмогыс гөгрөс јежыд нѣзувјассө лібө век-

һыџік, лапкыџік ланта код ковјассө (7-8 серпас), сещөм пемөстө лун кык һекытчө оз ков лезлыны, а вџны гортад. Воџа луннас һөтї оз ков сїјөс вердны, а колө јуктавы сөмын ваөн, сетчө һеуна сов пуктыштөмөн. Сїјө рытнас вердны өтруб рокөн. Сїјө рок пыщкас пуктыны: 50-100 грамм мында піжма кос чвет (полевој рјабїнка) лїбө цїтварнөј көјдыс, 50 грамм кос полынь, 50 грамм чеснок, 2-3 чайнөј пањ фөгөф лїбө 3-4 сојан пањ скипїдар да 50 грамм сојан сов. Та бөрын — час кык-кујїм мыгтї кослунја выј сора өгурчї рөсолөн јуктавы, лїбө пуөдны грамм 200 кымын шабдї көјдыс да сїјөн јуктавы. Вөвјасыдлы да мөсјасыдлы өгурчї рөсовтө да кослунја выјтө лїбө шабдї көјдыс ватө колө сетны сула (бутылка) мында, а поснї скөтыдлы сїјө жын мындаыс.

серп. 8

Аскї асывнас бара колө сещөм-жө роксө сетны да јуктавы сещөм-жө рөсолөн лїбө пуөдөм шабдї көјдыс ваөн. Луншөр гөгөр асмогнас кутас петны вывтї уна ковјас. Ковјас петөм мыгтыыс поџас пемөстө вердны да којмөд луннас (аскомыгас) поџас-һїн лезны луд вылө.

Ков сора асмогсө ковмас гуавны му пыщкө.

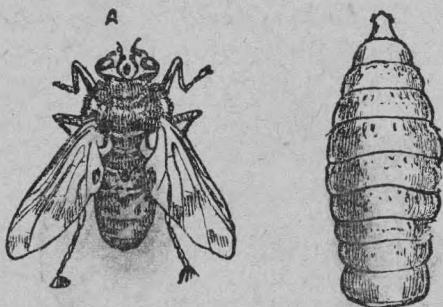
Тулысјаснад луд вылад лезтөџ да арјаснад картаад јөрталїгөн колө став скөттө лун кык-кујїм вердны тыква көјдысөн да јуктавы полынь турунөн сулөдыштөм өтї сула(бутылка)шабдї выјөн.

Пучеј модаа лічінкаөн вісөмјас.

(Лөзјасыс вісөм)

„Тулыссаңыс вөлөј кызіс дај жуігас нырпырыс вөлі ва петө, Öні ескө і кызөмгыс dyrdic, да кынөмнас бара оз вермы“. Тащөм сорњјас лоө кывлывлыны ветерінарлы. Віžөдлан вөлыслыс ас-могасанінсө да сені ем зев уна пучеј модаа лі-чінкајас. Сіңнад, дерт, вөлыд оз кут вермөдчы-ны кынөмнас, гырк пыщкас омөла пусө соја-ныс-да.

Шулывлөны, горшгыс-пө тащөм пучејјассө перјалім-і (Віžөд 9-өд серпас).

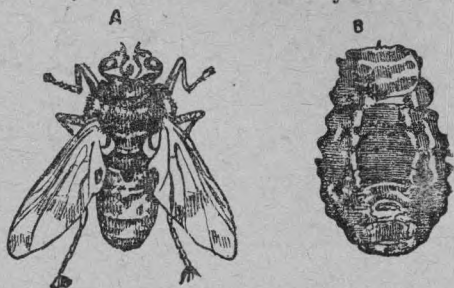

9 серп.

Ме уна мөсјасөс адзылі, кодјас тыдалана не-кущөм помкатөг чінтөны јөвсө. Сещөм мөскыс-лөн мышку вылас зев уна јөнгылјас емөс. Јөн-гылсө пычкан да сещөм-жө пучеј модаа лічінка петө ор сорнас. Уна-кө тащөм паразітыс мөс кучік улас олө, дерт, абу лучкі зөњвізалуныс мөслөн (Віžөд 10-өд серпас).

Пучеј модаа тащөм лічінкајасыд вөвјасыдлөн асмогасанінас (задњеј прокодас) да мөсјасыдлөн мышку вылас јөнгылјас пыщкас вывті щөкыда овлөны да та вылө оз і прамеја віžөдлыны скөт-

тö вѣысјасыд, оз лыѣдыны сјјöс скöтлыс вѣö-
мөн. А скöтыдлы тајö вывтѣ уна вред вайö. Тајö
лѣчѣнкајасыс вöвјаслыс вермöны вѣсмöдны горшсö
(нырјаснас најö кутчѣсöны горшас да раздражајтö-
ны), вывтѣ јона вѣсмöдö кынöмсö лобдојон да вöлыд
вермас сыыс кувны. Мöсјасыд тајö лѣчѣнкајаснас
вѣсѣгөн јона пессöны, безпокоитчöны да чѣнтöны
јöвсö. Ыжјаслы лöззыс лѣчѣнкасö течö ныр пыщ-
кас да сыыс ыжјасыд вѣсмöны насмукаөн, јона
нырыс лудö, нырнас нѣртчöны, бергалöны да щö-
кыда тајö вѣсöмсыс кулöны. Мышку вывса јөн-
гылјаса мöстö начкан да кучѣкыс сылөн артмö
вывтѣ розöс. Розöс кучѣкыд, ѣерт, омöл кучѣк-
нын. Вöв лöзјасыдлөн лѣчѣнкајасыс асмогоганын-

10 серп.

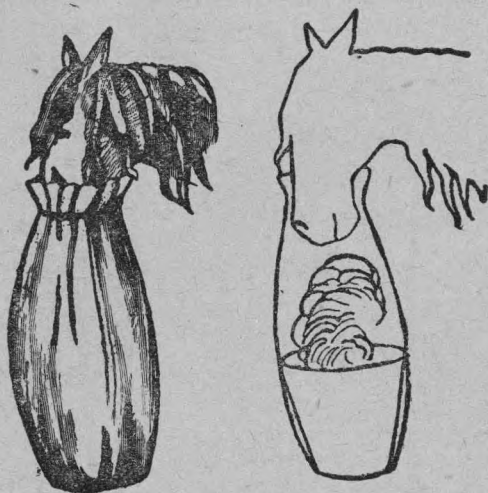
сыс петасны да пöрöны лöззö. Најö бара вöв
вылад ѣ пуксöны да лѣчѣнкајас лөзöны, Сѣз-кö ко-
лö пучеј модаа лѣчѣнкајассö вöв вывсыд перјавны.
ны да вѣавны, мед лöззыс сыыс ез чуж.

Сѣз-жö колö перјавны да вѣавны лöз лѣчѣнка-
јассö ѣ мöс вывсыд, кучѣк пыщсыс, мед сетыс
оз артмыны мöс лöзјасыс. Ыжјаслыс нырсö ко-
лö мавтлывлыны ѣöгöѣөн. Нырсö позас мавтны
со кычѣ: сојан дозсö мавтны ѣöгöѣөн да пукты-
ны сетчö сојансö. Сојигас ѣöгöѣа ворсаныс мавт-
чö ыжлөн нырыс. Позö спрынцујтны нырсö ѣö-

гөд сора ваон. Вөвјасыдлы да ыжјасыдлы позас
вөчлывлыны лолавнысө дөгөд сора ва ру.

Вөвјасыдлы бур лоө сетлывлыны жуан ва піас
лібө кушнас 2-3 чайнөј паң мында дөгөд да јук-
тавыны өгурчі рөсолөн. Креолін-кө ем, дөгөд пыд-
дыс позас креолінсө пуктыны,

дөгөда рунас лолалансө колө со кызі вөчны:
һеыжыд ведра піө пуктыны һеуна (ведра һолөд
јукөн мындаыс мед ез-жө вөв унжык) пуан
ва да сојан паң кык-кујім дөгөд, сесса сетчө

11 серп.

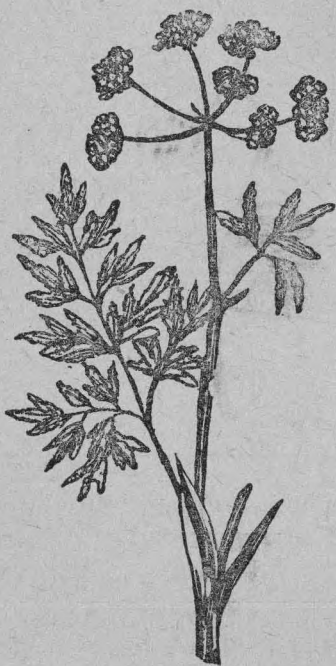
сујны келыд пөс із, ведрасө сујны мешөк піө
да кортавыны нырсө мешөк пыщкас сујмөн, мед
мінут 5 кымын лолалас дөгөд сора ва рунас.

Медым скөт вылас езжык пуксыны да курт-
чавны лөзјасыс, колө мышкувывсө, кокјассө, мо-
рөссө мавтны кослунја выј сора карасінөн лібө
дөгөдөн. Луннас јона лөзза дырјыс оз ковлезны
луд вылө; лөзлывлыны лөзза дырјыс сөмын
рыт-асыв кежас.

Medбур доо, быд лун-кө луд вывгыс вајом бөрын весавлылыны кутанныд мөсјастө да вөв-јастө щөткаөн. Medјона-нын колө весавны кокјас-сө да кынөм бокјассө, сетчө лөзјасыс медјона вермөны пуксынысө-да. Кутам-кө бура весавлы-лыны, гөн пыщгыс, кучік вывгыс бырасны лөз колкјасыс, кытыг артмөны пучеј модаа лічінка-јасыс.

Jada турунјасөн отравітчөм.

Скөтыд ескө турунјастө бура кужөны бөрјы-ны, сомын кор сојанјасыс озжык тырмыны, кор

12 серп.

13 серп.

щыгөс, секі најө јона горша сојөны да бур ту-рун сорнас сурлывлөны налы і јада турунјас да сы помыс сесга вісмөны.

Курыд, зöлитан, сотан турунјас сојом мығи-
ыс скöтыдлөн кынöмыс вiсö, мығитöны, мукöд
дырјыс вiр сорөн, асмогыс нылöг, куңыс овлö
вiр сора. Кущöм сурö турунјасөн отравитчигөн,
шуам, сiра-лыска пу петасјасыс, мöслөн јöлыс
овлö вiр сора.

Отравитчöм бöрас вывти јона петö дуллыс,
быгјыс, пöсалö, тiрчö, кокјасыс да пелјасыс кö-
ңыдöс.

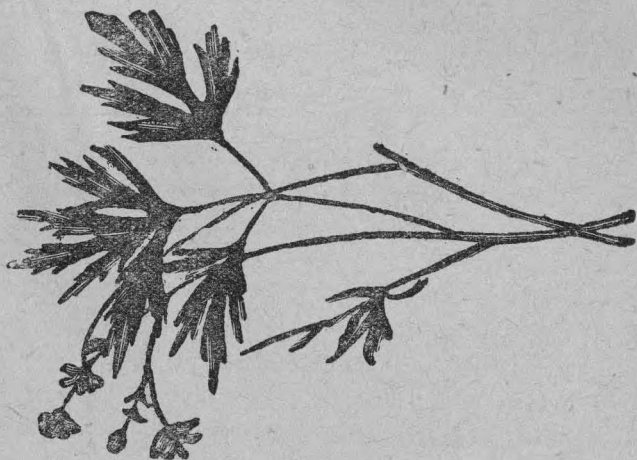

15 сөрп.

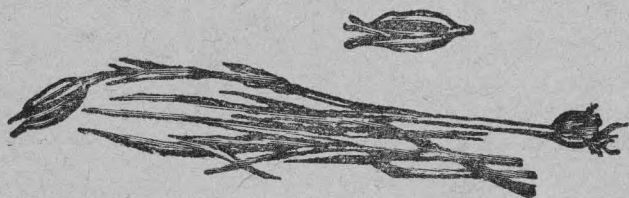

16 сөрп.

Турунјасөн отравитчöмыс бурдöдöм могыс
медвојдөр ковмас весавны рушку пыщкöссö да
сувјассö **слабитана лекаствојасөн да кызма-
јасөн**. Сы могыс сетчö гырк пыщкöсас кослунја
выј, пуöдöм шабди кöјдыс ва лiбö пуöдöм зөр
шыдöс ва. Ташöм-жö пуöдöм вaјассыс вöчлыв-
лöны кызмајас. Бур лöö пуöдöм ташöм вaјасыс-

19 септ.

18 септ.

17 септ.

көд-кө щощ јуктавы пуөдөм дуб кор ваон лбө
бад кор ваон.

Пуөдөм ваясыд вөчсөны 60-70 грамм шабді
көјдысы, 20-30 грамм корјыс сула (бутылка)
ва піын.

Колө ескө отравітчөм скөтлыс тушасө пож-
јавны көзыд ваон да зыравны ној торјөн-лі
мыј-лі. Јона-кө слабмөма, сетны өті стөкан
віна ва сорөн.

Кокњыдіка отравічгјасад сөмын дугдө рө-
мізтөмсыс, рушкуыс да сувјасыс оз бура ужав-
ны да мукөд дырјыс вөв вісмө лобдојөн, мөс
дундө. дерт, мөскыдлөн рушкуыс вермө дунды-
ны і мукөд помкајасыс, сөмын сы јылыс сорңи-
ыс лоө торјөн.

ГЫРК ПЫЦКӨС ВІГӨМЈАС.

Рушку дундөм.

Со кушом помкајас вөсна мөслөн дундө руш-
куыс:

1. Зер бөрсә Һебыдк турунјасыс, медса-һин
кор кыммөм гыөра турун шыгјалөм мөскыд јона
горша сојас.

2. Һебыдк веж бобөһаң (клевер), вика, су,
ид да зөр өзимјас, свеклө кор, капуста кор, ыш-
көм бөрын чукөрын кујлөм пөжсөм турун, осо-
каа турунјас, греча, луцерна шыг кынөм вылас
горша сојөмыс.

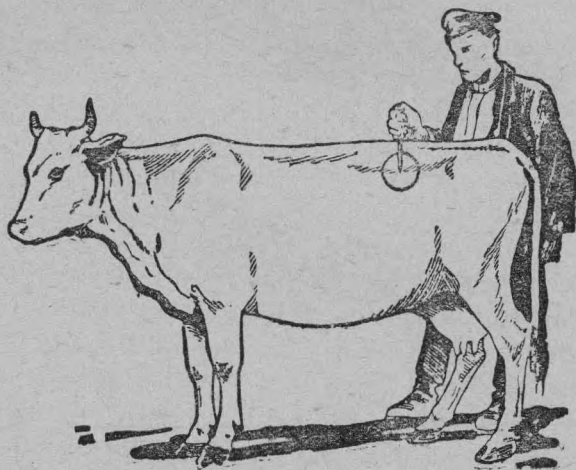
3. Һајтсөм, һујтсөм, сисмөм да мукөд сещөм
турунјас сојөмыс да сулалан һајт вајас јуөмыс.

4. Шыкөм, дуксөм, пөдөм, кынмалөм көрым-
јас сојөмыс да сещөм-жө помөјјас јуөмыс. Та-
щөм сојан-јуаннад мијан щөкыда-на мөсјастө „пөт-
щүјтөны“. Сојө-пө мөскыд да мыј Һе верды,
којыштны-жө-пө-өд лоө-а, — шулывлөны,

Тащөм сојанјастө сојөм бөрын скөтыдлөн
пырыс пыр-жө дундө рушкуыс, сесса сещөма
ыждас, весіг ловавнысө сылы лоө зев сөкыд,
сінјасыс гырмөны, кокјасыс көзалөны да вірыс-
ла пыктөны. Он-кө сет регыдөн колана отсөг,
пемөсыд кулө.

Пемөсыдлөн рушкуыс дундө шујга боксаһыс,
көні сылөн желудокыс. Сені вөјөм пакас моклок
лы гөгөрыс лезө зев ыжыд пыкөс.

Медрегид да медбур отсор дундöмьыс позас
 сетны рушкусö дундöм интіыс рождöмөн да газ-
 жассö (kodjas вöсна лоö дундöмьыс) лезöмөн. Таз-
 сö рождöны заграңцаса овмöсын быд скöтнїк,
 быд скöт вічыс кужö. Быдöнлөн та вылö торја
 інструмент ем, шусö троакарөн. Троакарыс вö-
 чöма карандаш ыжда трубкаыс, кузтанас 17-20
 сантїметр да гöгрöс зев јос јыла көрттувјыс, 2 сан-
 тїметрөн кузжык трубка дорсыс. Гöгрöс корт-
 тувјыс топыда пырö трубкаас да 2 сантїметр јос
 помыс мытчысö трубка помас. Быщканінсö пас-
 јоны шујга бокас, мед вöлі öтылаын (шöрас) кі

20 серп.

вомлöс кымын ылаын моклок лыгаңыс воэлаңыс
 да кі вомлöс ылаö-жö коска лыгаңыс.

Сушкігас көрттувјыс сујсö трубкаас да јос
 помнас пуктысö дундöм рушку вылас да чорыда
 кі пыдöснад воропас кучкысö. Кор став трубка-
 ыс көрттувнас пырас кучікас, көрттувсö трубка
 пышкыс перјоны, а трубкасö колöны. Трубка пы-
 рыс мöдас петны газ. Газ петігас-кö трубкаыс

тыр^о рушкусаныс сојанјаснас, весавлыны коло
корттувнас. Вывті-кө өdjö петö газыс, трубка
помсö колö чуңон тупкыштлывлыны, мед һөжјө-
жык петіс газыс. Јона өdjö газ петігас вермас
сувтвы сөлöмыс да мөскыс вермас кувны.

Газ петöм бöрас мөскыд пырыс пыр бурдö,
сöмын бышкөм бöрас трубкасö ковмас віңны
мінут 15-20, мед став газыс петас. Сојансö оз
ков пыр-жө сетны. Колö војдөр сетны өгурчі
росол лбо капуста росол пуöм шабді ва сорөн.
Трубкасö перјöм бöрын бышкөм местасö мавтны
спірт сора лбө бензін сора дөгөдөн лбө ка-
расінөн.

Гіктјасад троакарыд абу да бышкывлöны пур-
төн да роџ тујас сујöны трубка модаа турунјас
лбө јуслыс перö лысö. Пуртнад бышкомыд абу
шаң сіјөн, мыј пуртнад вöчöм дојыд дыр оз
бурд, вермас һајтјаснад пежасны да вісмыны.

Ме адқывлі Кубаныс мөс вічысјаслыс ас вö-
чöм троакарјас ыргөн трубкаыс. Вылыс јона пас-
көдöма, мед троакарлөн трубкаыс ез вермы зі-
көџ пырны рушку пыщкас. Трубка пыщкас сујсö
гөгрөс шылыд көрттув. трубка роџ сертіыс.
Трубкаыс 15 сантiметр куџта кымын, а көрттув-
јыс 17 сантiметр куџта да помас пу вороп ем.

Мөс вічысјасыс тащöм троакарнас зев ошјы-
сöны, шуöны, дундалігјасад-пö бышкавны тајөн
кутiм да дундöм помсыд скöt ез-һын кут кулав-
ны, а воџті-пö дундас мөскыд да вігігас лöв вöлі
начкыны.

Бышкынытö-кө һинöмөн лбө һекодлы, дерт,
поџö отсöгтö сетны і мөд ногөн.

Отсалö шујга боксö кіјаснад зыралöм, һіртöм
да со кущöм лекарствојасөн јукталöм: 5-6 паң
скіпiдар сора ва, 3-4 сула (бутылка) іџвестка ва

(4 грамм ізвест $\frac{1}{4}$ ведра ва вылө) лібө кунва, өгурчі росов, 8-12 грамм чемеріча лібө укроп сора табакөн сулөдөм да пуөдөм ва, 1-2 стөкан вйна ва сорөн. Бур лоө, вөчан-кө мајтөг ваыс клізмајас реңина трубка пыр клізма кружка помыс лібө спрінцовкаыс. Кружкаыд да спрінцовкаыд-кө абу, позас реңина трубка помад пуктыны воронка да воронка пырыс кістны мајтөга васө.

Тажөјас пыс колө сетны кушөм лекарство ем кі улад да өтї пөлөс лекарство-кө бырас, сетны мөд пөлөсөс.

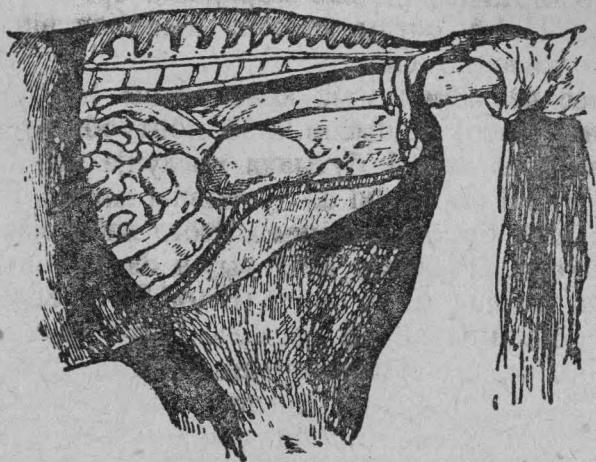
Мукөд дырјыс зев бур отсөг сетө, мөстө-кө көртвомалан карасінөн көтөдөм ізасыс лібө туруныс вөчөм јіөн, секі мөскыд заводітө рөмізтыны да рөмізыскөд газыс петө. Секі мөстө колө сувтөдны сізі, мед ескө воғладорыс вөлі бөрладорсыс вылынжык. Рушку лїчалөм бөрас ковмас весавны рушкусө да сувјассө лекарствоөн: өгурчі росолөн, кослунја выјөн да шабді көјдыс пуөдөм ваөн. Сетны быдөнөс тајө 1 бутылка мында бура ставсө сорлалөм бөрын. Сегга колө відчісны вердігјасад. Вердыштны турунөн лөзтөңыс гортад. Кытөн вісмалөныжык скөтыс рушку дүндөмнас, сещөмінас відчісны мөсјассө јірөдөмыс

Таңі-жө бурдөдны ковмас і секі, кодыр гырк пышкөсыс тырө оз газјасөн, а сојанјасөн, секі сөмын кынөмсө бышкыны оз ков, а колө зыртны паксө да сетны тані індөм лекарствојассө, мед ескө рушкуыс да сувјасыс буржыка ужалісны.

Лобдој.

Вөвјас лобдојөн вөла вылын ветлігөн да јірігігөн шочжыка віслөны гортад візіг-вердігөн до-

рыс. Вöла вылад јирсигөн вöлыд бура бөрјысö
турунјаснад дај омöл вајастö оз ју секи. Сöмын
вермас уна сојны веж бобöнаң турун да мукöд

21 серп.

пöлöс веж турунјас да сыс вiсмыны.

22 серп.

Кодыр вöлыд шыбласö, пессö, ружтö, пöсa-
лö, секи сылөн вывтi јона вiсö, дојмö кынöмыс.

Колö сылыс медвојдöр лантöдны кынöм вiсöмсö, шонтыны рушку пыщкöссö шоныд жуанöн мјата турун лiбö кашагiн (ромашка) настојыс, шоныд клiзмајас пуктавлыны сещöм-жö настојјасыс да шоныда көртавлыны шоныд пöрајасын ортсыҕаҥыс кынöмсö. Поҕö сетны стöкан жын роч вiна ва сорөн, отсалö-жö сiјö,

Гувсö весалöм могыс колö сетны 1-2 бутылка мында шабдi көјдысөн лiбö көнтусөн пуöдöм ва, бура сорлавны 1 бутылка кослунја выј 1 бутылка öгурчi росолкöд да пуктивны клiзма. Клiзмаöҕыс кiтö бура мыскыны мајтöга ваөн, мавтны пельпомöҕыс ваҕелинөн лiбö выјөн да бура весавны кiнад кытчöҕ суҕан гувсö (Виҕöд 22-öд серпас).

Котрöдлыны вöвтö оз поҕ. Поҕö сетны сылы кујлыны да тупласыштны, сöмын кутас-кö локыс бок вылас шыбытчыны муас, колö наҕöһикөн новлöдлыны. Мукöд дырјыс ҥеуна новлöдлыштöмөд отсалö газјасыслы петнысö, Кöсјö-кö вöлыд кујлыштны, мырдөн дугдывтöг новлöдлыны оз ков, кујлигас да быгласигас озжык сещöма кынöмыс дојмы вöлыдлөн. Поҕас новлöдлыштны, поҕас i сетны кујлыштны. Кор ҥiнöмтор оз отсав, а ветерiнарыд матын абу, секi поҕас рушкусö кiскавлыны көҕыд ваөн, öтпырјö вöчавны шоныд клiзмајас да јуктавлыны шоныд ваөн, кыҕi вöлi вылынжык гiжöма. Лобдој прöјдiтöм бöрас оз поҕ вердны кымынкö час, а сeҕа зоводiтны вердны iчöтiкаөн буржык турунөн.

ОРТСЫСА DOJJAC.

Вөра доймалөмјас.

Мөсјаслөн вөраыд дај мукөдлаті вермас дојмыны вөла вылын ветлігөн, картаын-і.

Кыџи-мыј отсавны быд пөлөс доймөмјасыс — гіжөма торја ыгаын роч кыв вылын „Крестьянский скотолечебник“ (Орловлөн). Сөмын ыеуна і тані щөщ вісталыштам, кущөм отсөг колө медса јонасө доймөмјасыс: 1) доймөм местајас вылад пуктывлыны көзид ва рузумјас (компресјас); 2) раңитчөм местајастө весавны пырөм желјассыс лібө јоггыс да ыајтгыс, мавтны дезинфекцірујтан лекарьствоөн (вічөд көні лоө гіжөма лекарьствојас јывгыс); 3) Јона вір мунігјасын топыда көртавыны вата лібө пакла, а көртавыныс-кө оз поз, кіскавыны дуб кор лібө бад кор пычөн.

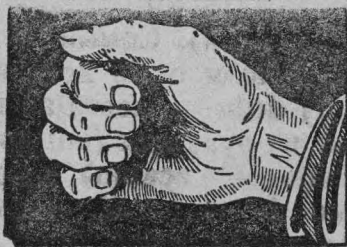
Нөшта ковмас тані ыеуна віставны өткымым вісөмјас јылыс, кодјасөн вермөны вісмыны луд вылын, шуам, вөра вісөмјас да гыж вісөмјас јылыс.

Щөкыда мөс вічысјасыд міјан мөсјастө візігөн, гортө вајігөн вөтлөны најөс лок местајасті, лібө чорыд, суцкалыс турунјас пыцті. Кучкавлөны ыөрјасөн да плетјасөн кынөм улас, вөраас. Јөв тыра вөраыс зев сатөг (пуков), да кокыда вермас дојмыны да раңитчыны.

Мукöд местаын-кö лоö сещöм dojыд либö вö-
раыс-кö ичöt, абу тыр jöла—сijö нинöмжык-на,
а тыр вöраыд пырыстөм пыр вермас вiсмыны,
воспалитчыны, пыктыны да чорзыны.

Весиг лöзjасөн, чушканjасөн, куртчасыг гут-
jасөн малазijасөн чушкөм понда jöv тыра вöраыд
вывтi jона вермö вiсмыны, чорзыны да jöлыс
dygdö петöмсыс.

Со мыj вöсна щöкыда вылыг лыстан мөсja-
сыд вöла вывсыд локивлöны пыктөм, чорзөм
вöраөн. Корсан dojсö вöрасыс да он адзы. Сijö
сещöм ичöt, тöдчитөм, весиг кучик вылас неку-
щöм туj оз кол, сöмын вöраыд вывтi пуков, doj-
мыс да сещöм ичötик dojсан jона вiсмö.

23 серп.

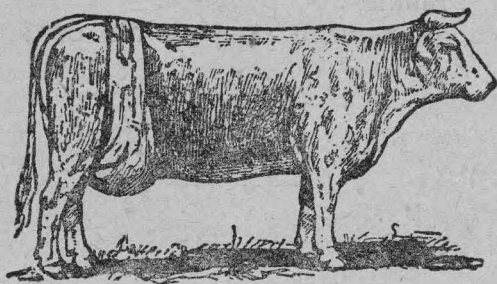
Мöс вiчысjасыдлы, мöс корсысjасыдлы колö
vidчiсны рытнас, кор мöсjаслөн вöраjасыс тырöс
jөлөн, мöсjасöс ödjö вöтлöмыс, плетөн либö нөр-
jөн кучкалöмыс да лок чашщажастi новлöдлöмыс,
көнi мöсjасыс вермасны dojдавны вöрасö.

Мöскыс-кö локтiс jipсанiныс пыктөм вö-
раөн, лыстытöг вiсан нöнсö колны оз поз,
колö став jövсö лыстыны. ферт вöра вiсигад
мöскыд лыстынытö омöла сетчö, торjөн-нын сы
вöсна, мiжан мöсjастö лыстöны нöнjассö нуж-
jöдлöмөн-да, сiзнассö лыстигөн вiсан нöнсö нöш-
та-нын jона dojдалöны-да. Колö бостны нöнсö

став кiпидöснад да нон вужсаңыс öтi-мöд чуңон лезны jöвсö. Таqи лыгтiгад мöскыдлөн вöраыс оз сещöм jона доjмы да став jовсö вöрасыс сетас.

Сесга пыктöм вöрасö зыравны госөн, выjөн, сöмын мед абу сола да абу курыд выjыс лiбö госыс да кöртавны топыджыка тушалаңыс топö-дöмөн ыж куөн лiбö мукöд небыдiкторjөн (Vi-çöd 24 серпас).

Бур лоö, вöчавлан-кö пpипаркаjас шонтöм пö-им мешöк пышкö суjöмөн. Пpипаркасö колö веж-лавны луннас 5-6-ыс, быд пpипарка бöрын вiсан нонсö лыгтывлыны.

24 серп.

Кор вöчанныд пpипаркаjастö да кöртавлöмjас-тö, секi мöстö вöла вылö лезны оз поз, ков-мас вiçны гортад. Быд пöлöс вöра вiсомjас дырjи буржык лоö, кутанныд-кö мöстö вöра бурдтöзыс гортад лiбö горт гөгöрад.

Гыж вiсöмjас.

Мöсjасыд да ыжjасыд вөрöдыд ветлiгөн пу-увjасö, вужjасö, изjасö да мукöдлаö унаыс доj-длывлöны кок гыж костсö.

доjмöм вiсöмыс заводiтчö неуна доjмöмөн да пыктöмөн, сесга кутас мöскыд лiбö ыжыд

чотны, гыжјасыс пöсалöны, Кадын-кö он бостчы бурдöдны, вiсанiнтiыс вывтi јона воггö кык гыж костыс да гыж вурысыс, весiг гыжјыс вермас чуктыны.

Кöр вiсöмыслöн мытчöдчасны медвоzza признaкјасыс, гыжсö колö көртавыны көзыд дуб кор ваөн көтöдöм сöстöм рузумөн. Көртöдыс мы-јөн шоналас, бара кiскавыны сiјöс көзыд ванаc. Лун кык-кујiм мыстi-кö таыс бурыс оз ло, вi-санiнсö колö мавтлывыны дöгöдa вiнаөн (2 со-јан паң дöгöд сула жын вiна пiö пунктöмөн) ли-бö гoс сора дöгöд маңөн (1 чайнöј паң дöгöд 3-4 сојан паң гoс пiö пунктöмөн). Мавтöм бöрас гыжсö көртавыны кос рузумөн.

Лезны вöла вылö гыж вiсiгac оз пöч.

ЛУД ВЫЛЫН ГУРНЫ ВЕРМЫГ ВІГӨМЈАСКӨД ВЕРМАГӨМ МО- ГЫГ МЕРОПРІАТҢӨЈАС.

Тајо меропріатҢөјассө буржыка нуөдөм мо-
гыг быд колхозын, быд сіктын колө бөрјыны
ветерінарнөј уполномоченнөјс. Уполномоченнөј-
сө бөрјоны общөј собраґнө вылын. Бөрјыны ко-
лө уполномоченнөјө, коді буржыка төдө скөт ві-
ғөм-дөғөрітөм јывгыс, шуам, кодјас вөліны вете-
рінарнөј лібө жівотноводческөј курсјас вылын,
гөрд армејеч отпуствікјасөс, ШКМ помалысјасөс.
Оз поз татчө бөрјыны бөрјысан праваыг ліші-
төмајасөс да суд улө сурөмјасөс.

Ветерінарнөј уполномоченнөјјаслы колө сетны
ветерінарнөј бібліотека да скөт віғөм јылыг
бібліотека.

Ветуполномоченнөј віғөдө вужан вісөмјасыс
відчісан да вісөмјассө бырөдан правіләс олөмө
нуөдөм бөрса, скөт віғөм бурмөдөм куға меро-
пріатҢөјас олөмө нуөдөм бөрса. Уполномочен-
нөјјасыс кутөны јітөд матысса ветерінарнөј пункт-
көд да отсалөны сылы. Бура ужсө пуктөмыс,
сөлөмсаґныс ужалөмыс ветуполномоченнөјјаслы
вермас сетчыны лғотајас, пособјөјас, команфі-
ровкајас да вермасны выдвіґітны сөветскөј уж
вылө. Ветерінарнөј меропріатҢөјас нуөдөмын вет-
уполномоченнөјјаслы отсағөм могыс, колө ко-

тыртавны том јѳѳѳ, шуам, Осоавіахім лібѳ ком-
сомол јачејка нѳмсаѳ, кружокјас.

ѳні віѳѳдлам медгырыѳ меропріјатѳѳјасѳѳ, ку-
шѳмјасѳѳ ковмас нуѳдны луд вылын сурны вер-
мыѳ вісѳмјаскѳд вермасѳм куѳа.

Скѳт ветлан іѳјас да віѳаніѳјас весалѳм.

„ѳѳі ура сісѳсаѳ-пѳ Мѳскуа сотчыліс“, — шуѳ
важ поговорка.

ѳѳі кулѳм порѳ пі шој канаваѳ шыбытѳмыѳ
заразаыѳ вермас паскавны колхозса лібѳ сіктса
став подаас да ѳещыштны уѳжык порѳјасѳѳ. Ку-
лѳм шојјассаѳ, лыјассаѳ да мукѳд шыбласјассаѳ
пемѳсыд-кѳ кулѳма вуѳан вісѳмѳн, шуам, сібырс-
кѳј јазва помыѳ, — сіјѳ вісѳмыѳ воыѳ роѳ кутас
ыщкыны скѳттѳ. Медѳа-ніѳ омѳлтор да ыжыд
урон вермас вајны, сещѳм зараѳаа шыбласјасыѳ,
вескаласны-кѳ логјасѳ, вѳраіѳјасѳ, кытчѳ щѳкыд-
жыкасѳ гуавтѳгыѳ шыблавлывлѳны кулѳм шојјасѳѳ.

Быдѳн тѳдѳ, тащѳм вісѳмјасыскѳд колѳ вер-
масны ѳтувја, котыртѳм вынѳн. Весавны скѳт
віѳаніѳјас, віѳјас, мѳс улѳчјас да мукѳдлаті быд
пѳлѳс локыѳ, кулѳм шојјасыѳ да лыјасыѳ — мог
быд колхозлѳн, сіктлѳн, обществолѳн. Шојјасѳн
тырѳмыѳ став тајѳ местајасѳѳ віѳѳм да быдѳама
шыбласјасыѳ весалѳм — мог став олыѳјасыслѳн,
быд торја граѳдаѳнілѳн.

Скѳт гуалан кладбішщѳ.

Мед колана мера вуѳан вісѳмјасыѳ відчысны,
кѳѳ кущѳм местаын — лучкі куѳѳмѳн гуавны быд
кулѳм шој да мукѳд шыбласјас,

Сы могыс быд сиктлы да колхозлы либõ кымынкõ ортча сиктлы да колхозжаслы колõ бõржны торжа места скõt кладбищõ улõ. Бõржнысõ колõ сещõминыс, мед ескõ вõли ылынжык да бокын скõt ветланинсыс да виžанинсыс. ðерт, вывти ылõ нуны оз-жõ ков, мед ескõ тõлын i гожõмын поџис кокнiа кыскыны кулõм шõjtõ сетчõ да виžны кладбищõсõ жугавлõмыс. Жугавлõмыс виžõмыс лоõ сыын, мед сiјõс (вывгыс мусõ) ез пожжав тувсов ва, понјас ез коджныны гујассõ; мед пошõссõ ез вермыны вужны скõt; мед пыщкõсҥаныс пощõс гõгõрыс вõли кодјõма жужыд канава, мед ваыс кладбищõ вывгыс мунис канавас; мед некодыр некод, кладбищõõ кынзи, некущõм шõј ез шыблав кытчõ сурõ, а гуалис ставсõ кытчõ шуõма обществоон — кладбищõ былõ.

Скõtлы да јõзлы кладбищõјастõ унжыкыссõ вõчалõны пемыд вõраинјасõ, кытчõ озжык инмы шондиыс. Кладбищõјастõ колõ вõчны сещõм местајас былõ, кытчõ асывҥаныс да рытõзыс шонди југõрыс инмõ; õd ми тõдам, мыј шондиыд медыжыд враг микробјасыдлõн (виҫõмјасыдлõн),

Гујасыд скõt кладбищõ вылад коджысõны кык метр судта гырыс пемõсјаслы да $1\frac{1}{2}$ метр судта — поснi скõtлы. Гуас кулõм пемõс шõjtõ лезтõз колõ шыблавны сетчõ кос пу увјас либõ iҥас, да õзтыны; кодыр бура кутас ломтыҥны, лезны гуас шõјсõ, вõрõдыштны сотчан увјассõ, мед буржыка сотчас да тыртны муõн. Сотõмнад кучикыс шõјыслõн быттõ сiрасõ, секi озжык вермы заразасы му diнас сiбдыны, понјасыд озжык кутны шõјсõ перјыны-нi. Сесҥа-õd i јõзыд перјывлõны кулõм скõt шõjtõ, кучиксõ вузалõм былõ кулõм могыс, а сотан-кõ — секi сы былõ некод оз ышты,

Medca-нын кучіксө колө сотны, немөсид-кө кулас сібырскөј јазваыс. Сесса овлө-өд-і сізі: пемөсид кулас кытчөкө ылө да һекыз он вермы сіјөс кыскыны скөт клабшщө ылөзыс, секи сіјөс ковмас гуавны кујім метр пыдаөз-һін. Кор шојсө лезан гуас бі вылас, вылыһаныс колө һөш-та течны кос увјас да мукөд сотчантор, мед буржыка сотчас, да сөмын секи-һін тыртны мунас,

Јуктасанін.

Вөла вылын ветлігөн, сөстөм вајастө јуігөн скөтыд вывті јона содтө јөвсө. Мөдарсаһ-кө ві-қөдлам, омөлік, сулалан, һајт гожса јуктасанін-јасыд щөкыда вісмөдлөны скөттө быд пөлөс заразаа вісөмјасөн, ковјасөн, гырк пыщкөс вісөмөн, кущөмјас јылыс тајө һыгаас гіжөма,

Скөт ветланінјасын да візанінјасын, көні ві-зывтөны ваажык шорјас, луд вылад скөт візігөн јуктасөм јывсыд оз ковмы төждысны. Сөмын скөт візанінјасын гырыс шорјасыд оз паныда-лыны да скөтыдлы лоө јуны васөд һура места-сыс, зер ва гөпјасыс лібө посһі гудыр шорјасыс,

Тащөм јуктасанінјасыд, көні ваыс еща да оз візывт, гожөмјасын шоныд дырјыд, зев өдјө шы-көны. Сесса і скөтыд һајтөстө аслас кујөдөн, кузһас да луалө кокјасһас мусө, гудыртө јук-тасанінсө.

Ғерт јуктасанінјастө һајтөстөмыс вермас ві-һны мөс візысыд. Сылөн оз ков леһны сулавын ва пыщкас да ва дорын матын мөсјассө, мед ез һајтөстны васө да маті гөгөрсә барегсө. Бе-регһыс-өд һајтыс да кујөдыс зер вајасһад пож-јасас да јуан ва пыщкө вермас летчыны. Мөсві-зысјаслы колө віһны-дөзөритны еща вааінјассө,

оз ков лезны васö весшөрö гудыртны. Сылы оз ков лезны јуктаганіңасын купайтчыны понјаслы. Мөсвиғанінад-кө уна ем јуктаганіңыд мөсвиғысыдлы колö бөрјыны јуктаганіңсö унжык да сөстөмжык вааос, а оз ков сујыны пыр öтi јуктаганіңö. Сөмын медбур мераыс јуктаганіңас бурмөдөм да дөзөрiтөм куза — общество кiын, коллектив кiын.

Васö сузөдөм могыс, кодыр сiјö оз сузсыскөтыдлы, коvmас кутчiсны бура обследујтны клучаиңас, шорјас, гөпјас, јујас, прудјас јукмөсјас да мукөд вааиңас, колö корсны кытыс васö адзыны, кытi да кыз паскөдны да весавны вапетаниңассö. Бура видлалөмнад верман адзыны, кытi позас прудјыны вешнакјасөн, мед ескö васö позис лезны да чукөртны, кытi позас — пыдмөдны, весавны, посјыны буржыка јуктаганіңкыркөщсö, кодјыны канавајас, мед ескö кыркөщдорса һајтыс мунис мөдарө. Таң-жө-i јукмөсјастö коvmас весавны либö важ местаас кодјыны вылөс да с. в..

Ставыс тајö колана мог обществолөн, колхозлөн.

Јуктаганінад-кө ваыс оз визывт либö омөла визывтö, мед ескö васö виңны сөстөмөн, мед ескöскөтыд јукталігас ез гудырт, позö кыркөщ пөлөныс лөсөдны пощөс, да сiзi, мед јунысö скөтыдсузис а кокјаснас ваөзыс пырны ез вермы. Јуктаган гөгөрсö да кыркөщдорсö щөкыджыка весавлыны һајтыс да кујөдыс.

Јукмөсјастö колö вевтаvны пу вевтөн да виңны быдсама пөлөс вајас сетчö летчөмыс да мыјсурö шыблалөмјасыс. Јуктагөмјас бөрын вор пыщкас васö колны оз поз, колö пырыстөм пыр кымыңтны, мед космис. Ватö-кө колан вор пыщкас,

шоньд повод-дајас дырјыд пöжсö, щыкö да бак-
шасö јуктасан ворјыс.

Космöм вiзувттöм iчöтик гөпјасыд, көнi ваыс
мiстöм да гудыр, васö колö лезны, а лезнысö-кö
оз поз — пощны пощöсөн лiбö кiскавны сiрөн,
мед скöтыд сетыс ез кут јуны.

Став тајö меропрiјаттöјассö позö бура нуöдны
котыртчöмөн. Тацöм бурмöдöм јуктасанiнјастö
позö адзыны молокан-переселенецјасыс, латыш-
скöј колонiстјасыс да мукöд странајасса крес-
таналыс.

Увтас местајас костöм да јог турунаiнјас бурмöдöм.

Пемöсјастö, медса-нын ыжјастö ковјасөн вiсма-
лöмыс вiзöм могыс, да буржык турун быдтöм
могыс, колö коставны увтас, нура скöтвиғанiн-
јас. Канавајас кодјалöм да мукöд пöлöс мелиора-
тивнöј ужјасөн нур костöмыд вермас нуöдчыны сö-
мын öтвылысөн, обществоөн лiбö колхозөн. Сi-
зiкö-i јада турунјастö бырöдöмыд — јог турунаiн-
јас гөрöмөн, пиновтöмөн да пöималöмөн, бур ту-
рунјас көзöмөн — сiјö öтувја ыжыд уж-жö. Уна
бур турун быдмö i көзтöгыс, ачыс. Збылыс-кö
кöсјан бостчыны бурмöдны јада да јог туруна-
iнјастö, позас зорiзасöм мыстiыс чукöртны көј-
дысö, шуам, доңник, лiсохвост, мјатник да мукöд
турунјасыс да көзны сiјöс сетчö.

Заграницаын уна крестанскöј товарiшество-
јас (да i ССРС-ын-нын бөрја војаснас, медса-нын
колхозјас) асланыс скöтлы лöсöдöны артелеа скöт
виғанiнјас тујтöм местајас костöмөн, весалöмөн,
гөрöмөн да көзöмөн. Најö дöзöритöны скöт вi-

қанінјастö мујасöс-моз-жö. Тақинад і öғі гектар
вылын гожöмбыд вердсö 4-5-6 скöт лов.

Міјанлы колö тақикöн-жö бостчыны да котыр-
тавны меліоративнöј, віз да пастбіщнöј товаріш-
ществојас. Щöкыда лоö міјан кывлыны креста-
налыг норасöмјас, скöтнымöс-пö візны некöн, а
візöдлан да гөгöрыс—увтас, нура, вушкöс, по-
нөлöс местајас да с. в.. Гермаңијаын тащöмінтö
некытыг он адзы, ставсö сені костöма, шылöдö-
ма, лептöма да көзöма бур турунјасөн.

Котыртчöмнад тајö ујсö нуödöмөн верман
кык пөлöс бур бостны, кык врагöс віны: бырöд-
ны луд вылыг суран скöт вісöмјас да скöт щыгјалöм.
Тајö талунја ыжыд уј колхозјаслөн.

Öғі-мöд местајасö скöт візны новлөдлöмыд,
сіјö участокјассö лажмыдїка гөрлöмыд зев бур
лоö санітаріја боксаң: сіјөн пöскöтінаыд весавсö
кујöдгыс, а та вöсна бырöны быдсама парачіт-
јаслөн да ковјаслөн зародышјасыс да колкјасыс
кујöд пыщгыс. Медса-ның колö гөрлывлыны кад-
јасөн сещöм местајас, көні шöйтчывлö медсасö
скöтыд луншөркадјасö.

Мöс візöм бурмöдöм јылыс.

Уна-ның вöлі сорңитöма да і гіжöма, мыј мі-
јан сіктјасын омöла пунктöма мöс візöм-дöзöрйтöм.
Мöсвізысјасыд, кодјас візöм улö сетöма, дöвері-
тöма уна скöт, унжыкысö нінöм оз тöдны, кызі
буржыка візны да іспользујтны скöт віқанінјас,
візны да дöзöрйтны кужöмөн бур турунаінјас,
дöзöрйтны-візны скöтöс быд пөлöс вісöмјасыс,
кущöмөн зарачітчалöны да вісмалöны міјан скö-
тыд луд вылын ветлігөн; зоңнас оз тöдны, кызі
буржыка візны скöтсö.

Мөсвиғысыдлы колө бура төдны ассыс ужсө, виҙодны скөтөс бура дөҙөритөм бөрса. Тажө ужыс ыжыд уж колхозјаслөн да обществолөн. Колхозјаслы колө мөсвиғысјасад пуктыны бур, төдыс јөзөс.

Скөттө вердө оз веж ви а обществоса мөсвиғыс.

Омөлік мөсвиғысыдлөн і бур туруна пөскөтінаад оз кынөмпөтыс шед скөтыдлы.

Өті мөс јірсө горшжыка, сојө терыбжыка, а мөд мөс наҙонжык.

Овлө, јонжык да горшжык мөсјасыд бур турунаиңсыд вөтлөны омөлжык мөсјастө да налы лоө ветлыны табун бөрсаыс, јірны талаалөм, колөм омөлік турунсө. Таҙнад артмө, мыј оз мөсвиғысыд мөсјастө новлөдлы, а мөсјасыс новлөдлөны мөсвиғиссө, сiјө сөмын бөрсаңыс вөтлө омөлжык мөсјассө, мед зікөз ез колтчыны. Горш мөсјасыд сымында турунтө оз сојны, мыјда талаалөны, бур турун сiјывсө өктөны, а омөлік мөскыд оз вермы лучкі сојнысө, мөсвиғысыс бөрсаңыс пыр воҙө сiјөс вөтлө-да.

Ғерт, ташөм мөсвиғысыдлөн скөтыд вескалас јада, омөлік турунаинад да вермас отравітчыны — виґмыны рушку дундөмөн да мукөд пөлөс виґөмјасөн.

Төлктөг да кужтөг виғиғад щыкө і јірсаниныд. Пемөсыд ветлөдлө быдлаті, көјдысавтөзыс јірө бур турунсө да көјдысасөм вылас колө сөмын јада да јог туруныс. Таҙнад воыс-воө јада да сојтөм јог туруныс унжык лоө сешөм местајасас. Тулысын (воҙжык) да арын зера поводда дырјі скөтыд ветлөдлө һебыдік местајасөдыд-да, талаалө кок улас бур сојан турунјассө, лептө мусө, вөчалө гуранјас-мылкјас.

Скѳт вѳзыгыдлы пѳскѳтинасѳ колѳ тѳдны, кы
ассыс вѳт чунсѳ. Сылы колѳ тѳдны ставсѳ, мы
тајѳ нѳгаас гѳжѳма пемѳсјас вѳѳѳм јылыс, омѳл
да бур пѳскѳтинајас јылыс, јуктасанѳнјас јыл
ыс да с. в..

Мѳсвѳзыгыдлы колѳ вѳѳѳдны скѳт бѳрса, ста
выс-ѳ ѳѳнвѳѳаѳс, сојѳны оз, оз-ѳ колтчы кодкѳ
мукѳдгыс, абу-ѳ ѳугыл, оз-ѳ чот, оз-ѳ пет ныр
гыс да вомгыс ва лѳбѳ ор, емѳс абу вом пыщ
кѳсас лѳбѳ гыж костјасас дојјас. Быд вѳсмыс пе
мѳсѳс колѳ торјѳдны да пыр-жѳ вајны гортѳ.

Сылы колѳ вѳѳѳдны, мед вылыс кукањасѳм
мѳсјасыс, кодјаслѳн вѳраыс тыр јѳлѳн, да тыра
скѳтѳс ез јѳна котрѳдлыны мѳсвѳзыслы отсасыс
јасыс, ез нѳјтны нѳрјасѳн да мукѳд пѳлѳс чо
рыдторјасѳн, мед ез вѳтлысны на бѳрса понјас
да ез лѳукавны лѳукасыс мѳсјас. Сылы колѳ наѳѳ
нѳкѳн вѳтлыны мѳсјассѳ лѳк, вуцкѳс, канаваа
местајасѳд да лѳк чашајас пыр нуѳгѳн. Мѳсвѳ
зыслы колѳ вѳѳѳдны, мед мѳсјасыд ез торјавны
да колтчыны мукѳд мѳсјас дѳнгыд. Вѳѳѳдны да
тѳдны, кущѳм мѳс нѳјтчѳ, ем-кѳ сенѳ ѳшкыс, а
абу-кѳ, кущѳм мѳсјас корѳны ѳшкѳс. Нѳјтчыс
мѳстѳ пыржѳ колѳ торјѳдны да нуны ѳш дѳнѳ.
Арѳса кукањасѳс оз-на ков лѳзны ѳшјас дѳнѳ.

Мѳсвѳзысјаслы колѳ тѳдны да кужны сѳтны
медвоѳѳа отсѳг вѳгыс да дојмѳм пемѳсјаслы ве
терѳнар вѳѳѳдлытѳѳ.

Со мыјда колѳ тѳдны мѳсвѳзыгыдлы!

Сѳѳ-кѳ, пѳскѳтинаын, бура скѳт вѳѳѳм — став
общѳствоыслѳн зев ыжыд да колана мог. Бур
мѳсвѳзыгтѳ-кѳ сувтѳдан мѳсјас дѳнад, мѳсјасыд
кык пѳв вѳштасны сѳјѳс вѳѳѳмсѳ, дај поѳѳ мѳз
дыны мѳсјассѳ уна пѳлѳс вѳѳѳмјасыс, сѳсса оз
кут мунны кад мѳсјасѳс корсѳм вылѳ, оз ков
шогыны мѳсјас гортѳ вѳтѳмыс да с. в.

Кызі візны скөтөс понјас куртчалөмјасыс, вөрса җверјасыс да көнөвалјасөн шыкөдалөмыс.

Тажө ңигаас вөлі гіжөма-нын, кыҗ дурмөм пон-
јас куртчалөм вөсна пемөсөс вермас дур вісөм
бостны да кувны. Сіҗ-жө лоі вісталөма, мыј пон
асмоҗјассаң скөт вермө зараҗитчыны ков за-
родышјасөн. Быдөн төдө, мыј пон куртчалөм туј-
јасыд, медса-нын мукөд җверјасөн куртчалөмыс,
көт најө абу дурмөмаөс, вывті дыр да јона вер-
мөны вісны скөтыдлөн.

Горттөм, плувјалыс понјасөс віјалөм, гортса,
кыјсыс да мөсвіҗыс понјас бөрса віҗөдөм, сіҗ-
жө вөрса җверјасөс кыјөм, на вылө облавајас
вөчалөм — став обществоыслөн өтүвја моҗ.

Ташөм-жө общественнөј уҗөн позас шуны
быд пөлөс көнөвалјаскөд, төдыҗјаскөд да вес-
көдчыҗјаскөд вермасөм. Најө пемөсјасыдлы, омө-
лыс кынзі, ңекушөм бур вајны оз вермыны, сө-
мын пөрјавлөны пемыд јөзтө асланыс „төдөмөн“.

Став колхозҗыкјаслы да сіктса олыҗјаслы,
кодјас көсјөны віҗны скөтыслыс да ассыныс җон-
віҗалунсө, колө бура віҗөдны, мед ескө сіктса
көнөвалјасыд да „төдыҗјасыд“ ез вөчны скөтлы,
сібырскөј јазваөн вігігөн да мукөд пөлөс зараз-
нөј вісөмјас дырјі, ңекушөм вір леҗөмјас, опера-
ціјајас, куртчалөмјас да с. в.. Ташөм кужтөм да
вреднөј көнөвалскөј покусјаснад вермө паскавны
заразаыс көнөвалјас пырыс, сесса гутјас пыр,
бусөн, ңајтөн да с. в..

Көнөвалјастө да мукөд пөлөс „төдыҗјастө“
оз ков леҗны матө скөт дінад. Колө җікөҗ бы-
рөдны, дугөдны ташөмторјассө, обществоса да
колхозса скотөс вісмөдны вермөмыс віҗөм могыс.

Караңтін.

Кор кущомкө колхозын либө сиктын скөтыд висмалө зараңнөй висомјасөн, коди вермас паскавны да висмөдны уна скөтөс мукөд колхозјасыс да сиктјасыс, секи колхозсыс либө сиктсыс оз лезны скөтсө луд вылө, тупкалөны скөт ветлан тујјассө, дугөдөны јарманга да базар вылын скөт вузалөмјас — пуктысө висан места вылас, кыз шусө, караңтін. дерт, тащөм караңтіннөй меропрјаттөјас сөмын секи вермасны вајны бурсө, кодыр кутчјасны тајөс олөмө нуөдны став коллектјивыс, ветерінарнөй врач індөдјас серті.

Уколјас.

Гібырскөј јазваөн висігөн, вужан висомјасөн порсјас висігөн, јашшурөн висігөн да мукөд пөлөс вужан висомјас дырјі, висөмыс мед оз паскав, да мед кокңыдҗыка сіјө мунас, вөчалөны уколјас. Уколјасыд медбур виғантор пемөс висөмыс. сөмын тащөм уколјассө колө вөчны өтпырјө став скөтыдлы, а оз сөмын өті-мөд пемөслы. Сіңкө тајө могыс ставныслөн өткод, мог кызі колхозјаслөн, сіңжө-і сиктыслөн зоңнас.

Кущөм аптөчка колө лөсөдны пемөсјаслы медвоҗза отсөг сетөм могыс.

Ветерінарнөй аптөчкатө колө лөсөдны быд колхозлы, а торјөн-һын сіјө колана гөжөмјасын, скөт вөла вылын ветлігөн, секи-өд јонҗыка скөтыд висмалө, кыз вөлі гіжөма мијан тајө һигаас.

Ташом аптечкато логодны абу сокыд, да донтом сувто.

Тани индам жеңыдика сешом лекарствожас жылы, кушомжас меджона да щокыда ковлывлөны.

Креолін, Тајо лекарствосо колө нобны аптекаыс. Сіјо год рома, дөгөдкод, а сорлалан-кө пөг ва пышкө (өтi сојан паң өтi сула сөстөм пөг ва пышкө), лоо јөвкод жежыд ва. Ташом сорасыс (растворыс) вывти бура лөсалө пожжалөмөн да мавтомөн быд пөлөс ранајас, гыжна тужас, вогсалөм јазва да лөмјас бурдөдөм вылө. Көтөдны тајо сораснас кудел либө вататор да кокныдика колө весавны најтгыс да мукөд пөлөс јоггыс дојайнсө. Тајөн-жө поңас мавтлыны вом пышкөсса дојјас, асмог петанінсө да влагалыщө гөгөрсө мөсјасыдлыс да вөвјасыдлыс. Мукөд висөмјас дырјi, кушомјасөс гижөма тајө ыгаас, креолінто сетөны гырк пышкөсас јуан ва пышкын. Васө-кө оз ју, козмас сула помыс јуктавыны мырдөн.

дөгөд. Сөстөм кызпу дөгөд мунө пөг руа ваөн пемөстө лолалөдигөн, да i гырк пышкас сетчө креолін пыдди. Креолынд-кө абу, поңас-i сіјөн пожжавны ранајастө. Тајисө вөчигөн дөгөдсө колө сорлавны роч вина пышкын (өтi сојан паң сула жын вина пышкө), а сесса тајө ставсө бура гудравны өтi сула сөстөм ва пышкө. дөгөдыд вермас вежны i јодөс ранајас да јазвајас мавтны. Ранајастө мавтөм вылө өтi сојан паң дөгөд сорлалөны чайнөј стөкан жын ва пышкын. Тајө сешөм-жө бур лоо мавтлывлыны кучік вывса мукөд пөлөс висөмјас.

Јод настојка. Тајө медса бур лекарство быдсама пөлөс дојјас мавтны, сөмын тајөс виңнысө колө стекляннөј пробкаа сула пышкын. Сізнад

тајос сөкыд віңны, пробкасө сотас да вывті өдјө
космас.

дуб кор. Чукөртчысө томынік нөр увјас выв-
сыс да костысө. Татыс вөчсө өтвар (шыд пуөм-
моз-жө). Пуөдөм дуб кор васө колө бінт пыр
сысјавны да көзөдны. Чорыда пуөдөм тајө өтварыс
јона кыскө да костө ранајастө да дојјастө.
Поңө ранајастө кіс-
кавны і мајкөм дуб
кор порошокөн. Вом
пыщса дојјас, бө-
жувса ранајас, да
бөрја прокодгыс-кө
пемөсыдлөн мытчы-
сө сувјыс, колө јон-
жыка мыскавны дуб
кор ванас. Пуңөдөм
өтварыс мунө свин-
цовөј примочка пыд-
ді, дојмөмінјасө.

**Шабді көјдыс да
көнтус.** Тајө көјды-
сјассө пыр колө вің-
тыны, тајө көјдыс-
јассыс пусө (шыд
ещөн) слабітөдана лекарьство. Пусан кашнік пыщкө
пуктысө 200 грамм мында шабді лібө көнтус
көјдыс да кујім сула мында ва. Пуігас пакталөм
ва местаас содталөны васө. Пуөдөм мыстыыс ков-
мас сысјавны да көзөдны сіјөс, мед ескө терпі-
тіс жарсө кыд. Тащөм шоныд код өтварсө ков-
мас сорлавны кослунја выјөн л бө өгурчі росо-
лөн да гырк пыщкөсас сетны, кызі вісталөма
вөлі вісөмјас жылыс гіжігөн.

Герп 25

Алтеј вуж (просвирняка или корень алтея) Чукортм бѳрас костм алтеј вужыс заваритчы-сѳ пѳс ва пыщкѳ пуктѳмѳн (щаж моз). Татыс артмѳ нѳлѳг код настој. Сѳјѳс позас сетливлыны пемѳсыдлы шабдѳ выјтѳ да кѳртус выјтѳ моз да сым ындаѳн-жѳ. (25 серпас).

Шабдѳ выј да кѳнтус выј. Тајѳ выјжастѳ пыр колѳ дастѳмѳн вѳжны, мед кор ковмѳс, пыр вѳлыны кѳ улад. Тајѳн позас мавтливлыны дојмѳм бѳрын небѳѳдѳм могыс да лѳзјас да клешщјас пемѳс вылѳ пуксѳмыс, мукѳд пѳлѳс дука лекарст-војас сорѳн, а медга јѳнасѳ колѳ нѳлѳг (слѳѳис-тѳј) ѳтварјас пыщкѳ лѳбѳ ѳгурчѳ росов пыщкѳ содтавлыны слабѳтѳдана лекарствојас лѳсѳдѳгѳн.

Ош лѳм. Рѳчѳн тајѳс шуѳны крушѳнаѳн, лѳбѳ волчыи ягоды-ѳн.

Тајѳ пуыс быдмѳ гырыс кустарыкјасѳн, да сенѳ быдмѳны гѳрд тусјас, кодјас бѳрја помыс сѳдѳдѳны. Тајѳ пуыслѳн корјыс (кырыс) тујѳ лекарство вылад сѳмын во мысѳѳ кулѳм (кырс-сѳм) бѳрас да гортын кујлѳдѳм бѳрын. Гырыс пемосјаслы 200 грамм корјыс, а посныјаслы 20 гр. корјыс пусѳ ѳтвар (шыд ещѳн), сесса сусјавсѳ да сѳјѳ вѳлѳсѳѳ сѳтчысѳ. Ош лѳмтѳ оз ков сор-лавны ош сѳтѳркѳд. Ош сѳтѳрыс быдмѳ посны-жык кустјасѳн да тусыс сылѳн кузмѳс, гѳрд.

Лудѳк турун вуж. (папорѳтнык). Гѳд мужскѳј лудѳк турунсыс вѳчысѳ порошкѳ да сѳтѳны гы-рыс скѳтлы ковјасѳн вѳсѳгѳн 100 грамм мында, а поснылы—25 грамм мында кушѳмкѳ нѳлѳг ваа ѳтвар сорѳн, шуам, шабдѳ ва лѳбѳ кѳнтус ва со-рѳн. (26-ѳд серпас).

Пѳјма турун ѳѳрѳј. 50-80 грамм мында вѳж ѳѳрѳј јывјассѳ талыс гудралѳны 3 сојан пањ мын-да сојан солѳн да 3 чайнѳј пањ мында дѳгѳдѳн

либӧ скипидарӧн. Тащӧм лекарствоыс сетчысӧ гырыс скӧтлы ковжасӧн ви́гӧн, а поснӧ скӧтлы тајӧ нӧлӧд[жукӧн мындаыс (27-ӧд герпас).

Скипидар. Рушку дундигжасын да ковжасӧн ви́гӧн скипидарыс сетчысӧ 5-6 сожан паӧ мында гырыс скӧтлы, да 5-6 чайнӧж паӧ мында поснӧ скӧтлы. Сетны колӧ шабдӧ либӧ кӧнтус ва ӧтвар сорӧн либӧ мукӧд нӧлӧг (слӧзистӧй) ва ӧтвар сорӧн.

Карасӧн. Мича сысжалӧм карасӧныд муӧӧ иӧас јитӧ кӧтӧдны, кодӧн сесса кӧртвомалӧны дундӧм

Герп 26

Герп 27

мӧссӧ рӧмиҕсӧ петкӧдӧм могыс. Выј сора карасӧнӧн колӧ мавтлывлыны ӧвадӧс дырјӧ.

Мјата да кашасӧн. Мјата турун корјас (ли́ст-јас) да кашасӧн җорӧҗас колӧ костыны да дастӧмӧн ви́җны. 30-40 грамм мындаыс пуӧдчысӧ чай да сетчысӧ јуны лобдојӧн ви́гӧн.

Мак турун јур. Колӧ вотны томыӧик мак јур-јассӧ да ви́җны ковмиҕјас кежлӧ костӧмӧн мјата да каша сӧн җорӧҗ моз. Мак турун јурыс 10-15

грамм мында содтысö мјата настој пыщкö. Пожö куш тајö мак турун јурсыс вöчны 2-3 сула мында öтвар да сетны јуны кынöм пыщкöс вiсiгјасын јонтöмсö (дојмöмсö) лаңтöдöм могыс.

Вата, сöстöм кудел, сöстöм рузумјас да бiнтјас колö вiңны ранајас косöдлывлыны да вiр мунигјасын көртавлыны.

Кунва. Сијö вöчсö пач пöимыс пуан ва пиын. Тајөн весалöны заразасö (кiскалöмөн) скöт оланiнсыс, ласнiјассыс. Стенјассö да жојсö пожјалигөн колö содтыны кунва пиас дöгöд.

Кöтöдлытöм iзвест зев-жö бур дезинфецирујтны скöт оланiн стенјассö, жој-пöтöлöксö, мусö. Тајö растворнас мавтлывлöны помещењнöсö вујыс вiсöмјас бöрын.

Сещöмторјасыд кың шуам öгурчi росол, капуста росол, сојан сов, чеснок, рыс ва да мукöд сещöмторјас гортсид пыр сурасны, најöс торја дагтöм оз ков.

БÖРКЫВ.

Бөркывјын ковмас нöшта iндыны тащöм вiт правiлö вылö:

1. Быд пöлöс вiсöмјас дырјi, скöтыд-кö кулалö, колö шыöдчыны ветерiнарнöј врач дiнö.

2. Бокыс вајöм-нöбöм мöсјасöс оз ков пыр-жö лeңны (öтлаавны) ас скöт дiнад, а колö торјөн вiңны вежон 2-3 кымын.

3. Вујыс вiсöмјасөн-кö скöтыд вiсмö, лiбö пырыс пыр кулан (повалнöј) вiсöмөн вiсмö, скöттö врач вотöң да вiдлытöң лeңны оз ков.

4. Вiсыс пемöсјастö колö вiңны торјөн мукöд дiнсыс, а кулöм шојјассö гуавны скöт кладбищö вылö.

5. Торјөн-нын колö вiқöдны, медым ез ветлы-ны да овны öтiлаын қонвiқа скöт dинын сешöм вiгыс скöт, кодлөн нырсыс ор петö, ныр пыщ-кöсас лiбö вом пыщкас емöс дојјас, лöмјас, вы-лас пыкöсјас да с. в.

Вöла вылын, пöскöтiнаын ветлигөн ташöм су-ран вiсöмјасыс кынзi вермöны нöшта вiсмыны, табун пыщкас-кö вескалас, мукöд вужан вiсöм-јасөн, шуам, сапөн, јурдојөн, лудöмөн, тыјас за-разнöј воспаитчöмөн, случнöј сыпөн, дорвыв шöјмöмөн да мукöд.

Колö вiставны кымынкö кывi тајö вiсöмјас јыв-гыс, медым ескö вiқны ташöм вiсöмјассыс скöтсö.

Сап. Сапөн вiсмывлöны вöвјас да осолјас. Вермö i мортыd вiсмыны. Саптö öнöз-на неку-щöм ногөн оз вермыны лечитны. Сы вöсна сапөн вiсмöм вöлыdköд колö зев осторожнојөн лоны, мед мортјас, дај мукöд вöвјасыс сыған ез зара-қитчыны. Колö пыр-жö сапөн вiсмöм вöвтö тор-јöдны ветеринар локтöз. Сапөн вiсмöм вöвлөн ныр роқјассыс петö клејкод вежыник ор, мукöд дырјiыс вiр сорөн, да щöка улас мытчöдсö чо-рыd, дојмытöм, көзыd пыкöс. Мукöд дырјiыс кучик вылас јај пасталаыс мытчысöны јонгылјас да јазвајас. Кор сурö сапнад вiгыс вöв сöмын кызö да кадјасын нырсыс ор петö. Ташöм вöв-јасöс табунö лезны оз ков ветеринарнöј врач вi-қöдлытöз.

Јурдој. Сiјөн вiсмöны чаңјас, томыник вöвјас. Сiјö вужö öтiсан мöд вöв вылö. Сiқ-жö пыктö щöка улыс да петö нырсыс ор. Ташöм вöвјассö табунö лезны оз ков ветеринарнöј врач вiқöд-лытöз.

Тыјаслөн заразнöј воспаeннö овлö вöвјас-лөн да аслыс пöлöс воспаeннö овлö мöсјаслөн.

Прізнакјасыс тајо воспаленнѡыслѡн со кущѡмѡс:
омѡлтчѡ, кызѡдѡ, мукѡд дырјіыс нырғыс петѡ
дука, сім код ор. Тајо вісѡм прізнакјас дырјіыс
колѡ торјѡдны пемѡстѡ.

Лудан вісѡм. Вісмѡдѡны тајѡн поснїдік клеш-
щјас. Најѡ вермѡны вужны став сікас пемѡсјас
вылас да јона лудѡдѡны, лолывлѡны јазвајас да
пемѡсыд јона омѡлтчѡ. Ёті ыж вермас став скѡт-
тѡ тајѡн вісмѡдны.

Случнѡј сып вісмѡдѡ мѡсјаслыс да ѡщјаслыс
јанзімсѡ. Кытчѡз оз бурд, мѡсјасѡс да ѡщјасѡс
ѡшкасны оз ков лезны.

дорвыв шојмѡм. Тајѡ вывті јона паскавлив-
лѡ мѡсјаслѡн да вѡвјаслѡн. Вѡла вылын олїгѡн-кѡ
шој ваіс мѡскыд лїбѡ кѡбылаыд, сещѡм скѡтсѡ колѡ
візны гортын да кукаң, чїбѡ петанїнсѡ колѡ
спрынцујтны креолїн растворѡн. кытчѡз оз дуг-
ды ор петѡмыс. Шојмѡм пісѡ колѡ гуавны скѡт
кладбішщѡ вылѡ, а зараѡтчѡм местасѡ сотны, бї-
пурѡ пѡртны, мед мукѡд мѡсјас да вѡвјас ез
зараѡтчыны.

• ЈУРИДАЛЫГ.

	Листб.
Воџкыв	3

Скѳтлѳн вужан виѳѳмјас.

Сибырскѳј јазва	5
Порејаслѳн рожа виѳѳм	8
Мѳсјаслѳн јурвиѳѳм	9
Бѳвјаслѳн јур вем воспалѳтчѳм	11
Бѳвјаслѳн да мѳсјаслѳн лѳкорадка	12
Јашшур	15
ѳурмѳм виѳѳм	17

Јада турунјасѳн да ковјасѳн виѳѳмјас јылыс.

Бѳвјаслѳн, мѳсјаслѳн да ыжјаслѳн ков виѳѳмјас . .	19
Пучеј моѳаа лѳчинкаѳн виѳѳмјас	27
Јада турунјасѳн отравѳтчѳм	30

Гырк пыщкѳс виѳѳмјас.

Рушку ѳунѳѳм	35
Лобѳѳј	38

Ортсыса ѳѳјјас

Вѳра ѳѳјмалѳмјас	41
Гыж виѳѳмјас	43

Луд вылын сурны вермыс виѳѳмјаскѳѳ вермасѳм могыс меропрѳјатѳѳјас.

Скѳт ветланѳнјас да виѳанѳнјас весалѳм	46
Скѳт гуалан кладѳбишѳѳ	„

Луктасанін	48
Увтас местајас костом да јог турунаинјас бурмодом јылыс	50
Мос відом бурмодом јылыс	51
Кызі візны скотос понјас да вөрса зверјас куртча- ломјасыс да көнөвалјасөн шыкөдлөмыс	54
Караңгын	55
Уколјас	"
Кушом аптечка колө лөсөдны пемөсјаслы медвозза отсөг сетом могыс	"
Бөркыв	60

Инд. № 4899.

домыс 20 ур

41379

Цена 20 коп.

С. Х. 5

КМИ-3

3-1677

А. ОРЛОВ

Пастбищные болезни
Перевод И. ИСТОМИНА

На зырянском наречии
языка коми

ЦЕНТРАЛЬНОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО НАРОДОВ ССЕР.
Москва, центр, Никольская. 10.

1-2987677